శ్రీ పూర్ణప్రజ్ఞ గ్రంథమాల - పంచమ కుసుమము

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

ఆత్మసమర్పణము

గ్రంథకర్త

కవిశేఖర పళ్ళె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు,

గుంటూరు హిందూకళాశాలా సంస్కృతాధ్యాపకులు

—♦—

శ్రీయుత

శ్రీ జంధ్యాల సీతారామశాస్త్రిగారి

ద్రవ్యసాహాయ్యమున

గుంటూరు చంద్రికా పబ్లిషింగ్ కంపెనీ వారిచే

ప్రచురింపఁబడియె.

1948

[1-0-0

శ్రీ పూర్ణప్రజ్ఞ గ్రంథమాల - పంచమ కుసుమము

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

ఆత్మసమర్పణము

గ్రంథకర్త

కవిశేఖర పళ్ళె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు,

గుంటూరు హిందూకళాశాలా సంస్కృతాధ్యాపకులు

—•—

ఈయన

శ్రీ జంధ్యాల సీతారామశాస్త్రిగారి

ద్రవ్యసాహాయ్యమున

గుంటూరు చంద్రికా పబ్లిషింగ్ కంపెనీ వారిచే

ప్రచురింపఁబడియె.

1948

 [1-0-0

సభాంతమునఁ గృతిపతులగు శ్రీ దేశభక్త

కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు చెప్పిన

పద్యములు

పూర్ణప్రజ్ఞులు మహా పూజ్యపాదులుగదా
ఘనతర పాండిత్య గరిమఁజేసి
వర్ణనాతీతమౌ వారి కవిత్వంబు
రత్నరాజిత మహార్ణవముపోలె
కర్ణపుటంబులఁ గమనీయగానంబు
లలిత శబ్దవ్రాత రచన వినఁగ
పూర్ణభావ ప్రభా పుంజంబు తిలకింప
జ్ఞానచక్షువుగాంచు జ్ఞానభాను

గాంధిపాదుల చరితంబు కవిత యగుట
పూర్ణప్రజ్ఞకు వినియోగ పూర్తియబ్బె
పేర్మి నాకిందు స్థానంబుఁ బెట్టియుంట
పూలు గ్రుచ్చిన నారకుఁ బువ్వుతావి
యమరినట్టుల నొక కొంత యలరె ఘనత
ప్రేమ యెఱుఁగదు మేరలు ప్రియులయెడల
వందనంబులు పదివేల వందనములు
హృదయ మను పళ్ళె మందించు నిదిగొనుఁడు॥

సభాంతమునఁ గృతిపతులగు శ్రీ దేశభక్త

కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు చెప్పిన

పద్యములు

పూర్ణప్రజ్ఞులు మహా పూజ్యపాదులుగదా
ఘనతర పాండిత్య గరిమఁ జేసి
వర్ణనాతీతమా వారి కవిత్వంబు
రత్నరాజిత మహార్ణవమువోలె
కర్ణపుటంబులఁ గమనీయగానంబు
లలిత శబ్ద వ్రాత రచన వినఁగ
పూర్ణభావ ప్రభా పుంజంబు తిలకింప
జ్ఞానచక్షువుగాంచు జ్ఞానభాను

గాంధిపాదుల చరితంబు కవిత యగుట
పూర్ణప్రజ్ఞకు వినియోగ పూర్తియబ్బె
పేర్మి నాకిందు స్థానంబుఁ బెట్టియుంట
పూలు గ్రుచ్చిన నారకుఁ బువ్వు తావి
యమరినట్టుల నొక కొంత యలరె ఘనత
ప్రేమ యెఱుఁగదు మేరలు ప్రియులయెడల
వందనంబులు పదివేల వందనములు
హృదయమను పళ్ళె మందించు నిదిగొ గొనుఁడు॥

విజ్ఞప్తి

ఆత్మసమర్పణ మనునియ్యది యొకఖండకావ్యము. 'ఇతిహాస కథోద్భూత మితర ద్వా సదాశ్రయమ్' అను నాలంకారిక సూక్తి ననుసరించి

శ్లో॥ భావ మిచ్ఛతి సర్వస్య నాఽభావే కురుతే మనః
సత్యవాదీ మృదు ర్దాంతో య స్స ఉత్తమపూరుషః

అను మహాభారతోక్తికిఁ బ్రథమోదాహరణమై లోకోత్తరగుణములచేఁ బ్రపంచప్రఖ్యాతి గన్న ఉత్తమపూరుషుఁ డగు శ్రీ గాంధీమహాత్ముని జీవితసంగ్రహ మిందుఁ గథావస్తువుగా గ్రహింపఁబడినది. మహాత్యాగి యగు మహాత్ముఁడు తనసర్వస్వమునుబోలె నాత్మనుసైతము దేశారాధన కర్పించుట యిందుఁ బరమలక్ష్య మగుట నీకబ్బమున కాత్మసమర్పణనామ ముంచఁబడినది. ఈకావ్యమిట్లు వ్రాయుదు నని నేను కల నైనఁ దలంచ లేదు. ఇది దైవవిలసితము. 1948 జనవరి 30 తేది సాయంకాలము నేను మా కళాశాలనుండి వచ్చుచుండఁగా మహాత్ముఁడు దుండగుల తుపాకిగుండులకు బలి యైనాఁడను విషాదవార్త నా వీనులఁ బడెను. దాన ద్రవీభూత మగు నాహృదయంబునుండి 'అబ్రహ్మణ్యంబబ్బా!' (తృతీయబిందువు 21) పద్యమవతరించెను. నాఁటి రేయి నిదుర పట్ట లేదు. మనస్సు మన

విజ్ఞప్తి

ఆత్మసమర్పణ మనునియ్యది యొకఖండకావ్యము. 'ఇతిహాస కథోద్భూత మితర ద్వా సదాశ్రయమ్' అను నాలంకారిక సూక్తి ననుసరించి

శ్లో॥ భావ మిచ్ఛతి సర్వస్య నాఽభావే కురుతే మనః
సత్యవాదీ మృదు ర్దాంతో యస్స ఉత్తమపూరుషః

అను మహాభారతోక్తికిఁ బ్రథమోదాహరణమై లోకోత్తరగుణములచేఁ బ్రపంచప్రఖ్యాతి గన్న ఉత్తమ పూరుషుఁ డగు శ్రీ గాంధీమహాత్ముని జీవితసంగ్రహ మిందుఁ గథావస్తువుగా గ్రహింపఁబడినది. మహాత్యాగి యగు మహాత్ముఁడు తనసర్వస్వమునుబోలె నాత్మనుసైతము దేశారాధన కర్పించుట యిందుఁ బరమలక్ష్య మగుట నీకబ్బమున కాత్మసమర్పణనామ ముంచఁబడినది. ఈకావ్యమిట్లు వ్రాయుదు నని నేను కల నైనఁ దలంచ లేదు. ఇది దైవ విలసితము. 1948 జనవరి 30 తేది సాయంకాలము నేను మా కళాశాలనుండి వచ్చుచుండఁగా మహాత్ముఁడు దుండగుల తుపాకిగుండులకు బలి యైనాఁడను విషాదవార్త నా వీనులఁ బడెను. దాన ద్రవీభూత మగు నాహృదయంబు నుండి 'అబ్రహ్మణ్యంబబ్బా!' (తృతీయబిందువు 21) పద్య మవతరించెను. నాఁటి రేయి నిదుర పట్ట లేదు. మనస్సు మన

దిన మగు శ్రీరామనవమికి నచ్చొత్తించి తన కవితాప్రియ తను లోకమునకుఁ జూపిన శ్రీ జంద్యాల సీతారామశాస్త్రి గారి సౌహార్దార్ద్య మెంతయుఁ బ్రశంసనీయము.

'సంత్యద్యాపిచ తత్ర తత్ర కవితాగోష్ఠీషు లోలా జనాః' అన్నట్లు నేఁటికిని కవితాగోష్ఠీలోలురు లేకపోలేదు. అట్టి యొక సహృదయునిపై నేఁ జెప్పిన యాశీస్సు నిట నుదాహరించి యీ విషయమిఁక విరమింతును.

ప్రీతిఁ రాము భజించువాఁడు సుగుణా
బ్ధిన్ గాంధిఁ బ్రేమించుబల్
చేతం బొప్పెడివాఁడు రామనవమిన్
శ్రీరాము సద్భ్రాష్టిను
ద్భూతిం గాంచినవాఁడు కోరి కృతిఁ దా
ముద్రించె జంద్యాల శ్రీ
సీతారాముఁడు, యీయుదారున కగున్
శ్రీదీర్ఘ రాయుష్యముల్.

కార్యాంతరనిమగ్నులయ్యు నాకావ్యమును బరిశీలించి పీఠిక వ్రాసి యిచ్చిన సహృదయులు ప్రతిభాశాలులు నగు గుంటూరు హిందూ కళాశాలా ప్రధానాచార్యులు శ్రీ వల్లభజోస్యుల సుబ్బారావుగారికి నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

ఇట్లు
గ్రంథకర్త
పళ్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు.

దిన మగు శ్రీరామనవమికి నచ్చొత్తించి తన కవితాప్రియ తను లోకమునకుఁ జూపిన శ్రీ జంధ్యాల సీతారామశాస్త్రి గారి సౌహార్దార్ద్య మెంతయుఁ బ్రశంసనీయము.

'సంత్యద్యాపిచ తత్ర తత్ర కవితాగోష్ఠిషు లోలా జనాః' అన్నట్లు నేఁటికిని కవితాగోష్ఠిలోలురు లేకపోలేదు. అట్టి యొక సహృదయునిపై నేఁ జెప్పిన యాశీస్సు నిట నుదాహరించి యీ విషయమిఁక విరమింతును.

ప్రీతిఁ రాము భజించువాఁడు సుగుణా
బ్ధిన్ గాంధిఁ బ్రేమించుబల్
చేతం బొప్పెడివాఁడు రామనవమిన్
శ్రీరాము సద్వృష్టి ను
ద్భూతిం గాంచినవాఁడు కోరి కృతిఁ దా
ముద్రించె జంధ్యాల శ్రీ
సీతారాముఁడు, యీయుదారున కగున్
శ్రీదీర్ఘ రాయుష్యముల్.

కార్యాంతరనిమగ్నులయ్యు నాకావ్యమును బరిశీలించి పీఠిక వ్రాసి యిచ్చిన సహృదయులు ప్రతిభాశాలులు నగు గుంటూరు హిందూ కళాశాలా ప్రధానాచార్యులు శ్రీ వల్లభజోస్యుల సుబ్బారావుగారికి నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

ఇట్లు
గ్రంథకర్త
పళ్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు.

పీఠిక

భారతదేశము దాస్యశృంఖలలనుండి విముక్తిఁ జెందిన పరమసుముహూర్తమున మా కళాశాలయం దతిశయానందమున కాటపట్టైన కార్యకలాపమునకు సూత్రధారుడు శ్రీకవిశేఖర పళ్ళె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులుగారు. ఆ శుభసమయమున వీరు స్వరాజ్యలక్ష్మీపూజ నొక సంకల్పవిధానమున సంకలన మొనర్చి ఉపాధ్యాయ విద్యార్థి బృందముల సమక్షమున దేశమాత నారాధించినారు. అది మొదలుగ నీకవి హృదయ ముప్పొంగి, దేశమున స్వరాజ్యస్థాపనానంతరము విజృంభించిన పైశాచికక్రీడలవలన నార్తిచే నవయుచుండెను. అంత మహాత్మనివధ సర్వప్రపంచముతోఁ బాటు వీరిని విషాద సాగరమున ముంచివైచినది. ఆమహావిపత్సమయమున మా కళాశాలలో జరిగిన సభయందు శ్రీ ఆచార్యులవారు ముఖోపన్యాస మొసగిరి. కవీశ్వరుని శోకవివశత పద్యరూపమున వెలువడినది. "By thine own tears thy song must tears beget, O poet!" అను సూక్తి నిజమైనయెడల, వినువారల నశ్రుధారాపూరితులను గావించిన ఆచార్యులవారి పద్యము లెట్టి తీవ్రవేదననుండి యుద్భవించి యుండునో యని యాశ్చర్యపడక తప్పదు. ఇవియే యీ ఖండకావ్యమునకు బీజములు. మాతృదేశదాస్యవిముక్తి, శోకవివశత యను రెండు బిందువులతో కేంద్రీకరించిన

పీఠిక

భారతదేశము దాస్యశృంఖలలనుండి విముక్తిఁ జెందిన పరమసుముహూర్తమున మా కళాశాలయం దతిశయానందమున కాటపట్టైన కార్యకలాపమునకు సూత్రధారుడు శ్రీకవిశేఖర పళ్ళె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులుగారు. ఆ శుభసమయమున వీరు స్వరాజ్యలక్ష్మీపూజ నొక సంకల్పవిధానమున సంకలన మొనర్చి ఉపాధ్యాయ విద్యార్థి బృందముల సమక్షమున దేశమాత నారాధించినారు. అది మొదలుగ నీకవి హృదయ ముప్పొంగి, దేశమున స్వరాజ్యస్థాపనానంతరము విజృంభించిన పైశాచికక్రీడలవలన నార్తిచే నవయుచుండెను. అంత మహాత్మునివధ సర్వప్రపంచముతోఁబాటు వీరిని విషాద సాగరమున ముంచివైచినది. ఆ మహావిపత్సమయమున మా కళాశాలలో జరిగిన సభయందు శ్రీ ఆచార్యులవారు ముఖ్యోపన్యాస మొనగిరి. కవీశ్వరుని శోకవివశత పద్యరూపమున వెలువడినది. "By thine own tears thy song must tears beget, O poet!" అను సూక్తి నిజమైనయెడల, వినువారల నశ్రుధారాపూరితులను గావించిన ఆచార్యులవారి పద్యము లెట్టి తీవ్రవేదననుండి యుద్భవించి యుండునో యని యాశ్చర్యపడక తప్పదు. ఇవియే యీ ఖండకావ్యమునకు బీజములు. మాతృదేశదాస్యవిముక్తి, శోకవివశత యను రెండు బిందువులతో కేంద్రీకరించిన

లేఖినినుండి యహీనశక్తితో వెలువడుటకు కవిశేఖరుని శేముషీపరిభావమే కారణము గాదు నిరంతవ్యాసంగమునను వ్యవసాయమునను ఈ కవి మహాత్ముని వైజ్ఞానికాశయములను తన జీవితమున కార్యాచరణరూప మొందించిన నిరాడంబరజీవి. తన వైదుష్యమునకు సరియైన మాతృసేవ తానును జేయుచు, మాతృభాగమైన సుఖదుఃఖములకు రెచ్చుచు క్రుంగుచుండు హృదయరాగమున ద్వంద్వరహస్యవేత్తయై, తాత్త్వికవిచారమున మునిగినజిజ్ఞాసువు. పూర్ణప్రజ్ఞుడు రసజ్ఞుడగుట విషయవిమర్శయందు ఘనుడు. అజ్ఞాత హృదయరాజ్యమునకు సైతము కవితాదూతికలవలన మహాత్ముని బోధసుధ నందఁ జేసినకవి యీత డనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. మహాత్ముని యాత్మార్పణము వలన శోకకర్శిత మయికూడ నీ కవిశేఖరునివాణి యింత సుందరమధుర మగుట "కవిశుచి" యను సత్యమునకు నిరూపణము.

శ్రీ ఆచార్యులవారి కవితాశక్తిని గూర్చి విస్తరించి వ్రాయుట కిది యవకాశము కాదు. ఒక విశేషముమాత్రము విన్నవించఁ దలచితిని. ఆంగ్లేయభాషలో Metaphysical Poets అనఁబడు వారి కవితా లక్షణములు కొన్ని వీరి రచనలయందు గోచరించు చున్నవి. తాత్త్విక వైజ్ఞానిక విషయముల నలంకారములలో నిముడ్చుట, అసాధారణ మగు వస్తువులను ఉపమానములలో వాడుట, ఉత్ప్రేక్షలో నతిసాహసము. భాషాప్రయోగములో హృదయంగమమగు నిరంకుశత్వము శ్రీ ఆచార్యులవారికవితలో నాకత్యంతానం

లేఖినినుండి యహీనశక్తితో వెలువడుటకు కవిశేఖరుని శేముషీప్రభావమే కారణము గాదు నిరంతవ్యాసంగమునను వ్యవసాయమునను ఈ కవి మహాత్ముని వైజ్ఞానికాశయములను తన జీవితమున కార్యాచరణరూప మొందించిన నిరాడంబరజీవి. తన వైదుష్యమునకు సరియైన మాతృసేవ తాను జేయుచు, మాతృభాగమైన సుఖదుఃఖములకు రెచ్చుచు క్రుంగుచుండు హృదయరాగమున ద్వంద్వరహస్యవేత్తయై, తాత్త్వికవిచారమున మునిగినజిజ్ఞాసువు. పూర్వప్రజ్ఞుడు రసజ్ఞుడగుట విషయవిమర్శయందు ఘనుడు. అజ్ఞాతహృదయరాజ్యమునకు సైతము కవితాదూతికలవలన మహాత్ముని బోధసుధ నందఁ జేసినకవి యీత డనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. మహాత్ముని యాత్మార్పణము వలన శోకకర్శితమయికూడ నీ కవిశేఖరునివాణి యింత సుందరమధురమగుట "కవిశుచి" యను సత్యమునకు నిరూపణము.

శ్రీ ఆచార్యులవారి కవితాశక్తిని గూర్చి విస్తరించి వ్రాయుట కిది యవకాశము కాదు. ఒక విశేషముమాత్రము విన్నవించఁ దలచితిని. ఆంగ్లేయభాషలో Metaphysical Poets అనఁబడు వారి కవితా లక్షణములు కొన్ని వీరి రచనలయందు గోచరించు చున్నవి. తాత్త్విక వైజ్ఞానిక విషయముల నలంకారములలో నిముడ్చుట, అసాధారణమగు వస్తువులను ఉపమానములలో వాడుట, ఉత్ప్రేక్షలో నతిసాహసము. భాషాప్రయోగములో హృదయంగమమగు నిరంకుశత్వము శ్రీ ఆచార్యులవారికవితలో నాకత్యంతానం

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమహాత్మనే నమః

ఆత్మసమర్పణము

(ప్రథమ బిందువు)

శ్రీరమణీమనోహరుఁడు చిత్తమునం దనుఁ బాయ లేక యె
న్నోరకముల్ వతారములనూని భజింప,నిటన్ సురల్ జనిన్
గోర, విదేశపార్థివులకుం గను గుట్టెడుకల్మి నొప్పుమా
భారతమాతకున్ సకల భాగ్యసమేతకు మా సుమాంజలుల్

భారతమాతృదాస్యమును బాపఁగఁ గవ్యముగా సహాయధి
క్కార,మహింసత్రాటఁ జిలుకన్ జిలుకన్ విబుధుల్ స్వరాజ్యల
క్ష్మీరమ దాస్యమోక్షసుధ మేల్ మణులన్ వెదఁజల్లినట్టి మా
భారతదుగ్ధసాగరము భాసిలుతన్ బరిపంథ్యధృష్యమై 2

ఇందిర యుల్లమే పడుకటిల్లుగఁ దన్ను సుఖాబ్ధిఁ దేల్పఁ, గా
వ్యేందిర కృష్ణరాయ ధరణీంద్రునిగారవుబిడ్డ బుద్ధి నా
నందరసాధిరాజ్యము నొనర్ప శ్రీకాకుల మేలుదేవతా
వందితుఁ డాంధ్రవిష్ణువు జవంబున మా కిడు నాంధ్రరాష్ట్రమున్

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమహాత్మనే నమః

ఆత్మసమర్పణము

(ప్రథమ బిందువు)

శ్రీరమణీమనోహరుఁడు చిత్తమునం దనుఁ బాయ లేక యె
న్నోరకముల్ వతారముల నూని భజింప,నిటుఁ సురల్ జన్మిం
గోర, విదేశపార్థివులకుం గను గుట్టెడుకల్మి నొప్పుమా
భారతమాతకుఁ సకల భాగ్యసమేతకు మా సుమాంజలుల్

భారతమాతృదాస్యమును బాపఁగఁ గవ్వముగా సహాయధి
క్కార,మహింసత్రాటఁజిలుకన్ జిలుకఁ విబుధుల్ స్వరాజ్యల
క్ష్మీరమ దాస్యమోక్షసుధ మేల్ మణులన్ వెదఁజల్లినట్టి మా
భారతదుగ్ధసాగరము భాసిలుతన్ బరిపంథ్యధృష్యమై 2

ఇందిర యుల్లమే పడుకటిల్లుగఁ దన్ను సుఖాబ్ధిఁ దేల్పఁ, గా
వ్యేందిర కృష్ణరాయ ధరణీంద్రునిగారవుబిడ్డ బుద్ధి నా
నందరసాధిరాజ్యము నొనర్ప శ్రీకాకుల మేలుదేవతా
వందితుఁ డాంధ్రవిష్ణువు జవంబున మా కిడు నాంధ్రరాష్ట్రముఁ

పెద్ద యహింస యస్త్ర మఁట పేర్వడువీరులమారణాస్త్రముల్
నిద్దుర వుచ్చి రాజ్యరమణిం గొనివచ్చినగాంధి నెన్నెదన్. 7

బీఁటల్ వాఱి శిరంబులుం బగులఁగా భీతిల్ల కుల్లంబునన్
లాఠీపోటులదప్పి రక్తఝురు లొల్కం జేసి చల్లార్చుచున్
గాటంబౌ సడి సైఁచి ప్రాణబలులన్ గారామహాశక్తి యా
రాటం బూడ్చినత్యాగమూర్తులకు వీరస్వర్గ మేపారుతన్. 8

క్రమదూరంబు స్వరాజ్య, మొప్పదు స్వతంత్రత్వంబిసీ! దేశభ
క్తి మహాదోషము, మేటితప్పిదము 'వందేమాతరం' గాంధిటో
పి మహానర్థము, నాపరిభుత్వమును మార్పింపంగ నా పోరిలో
శ్రీమలన్ సై[illegible] దేశబాంధవుల కస్మద్భక్తిపుష్పాంజలుల్

తొల్లి సుధాపరిదానమున దుస్త్యజదాస్యము మాతృదేవికిం
ద్రెళ్ళఁగఁ జేసినట్టి కులదీపకుఁడౌ గరుడుండు వోలె బల్
మల్లులుఁ ద్యాగులై భరతమాతృ మహాదృఢదాస్యశృంఖలా
వల్లులఁ ద్రెంచినట్టి గుణవంతులఁ గొల్తును దేశభక్తులన్. 10

కలవారేనియు లేనివారె భువికింగాకున్న లే కుండియుం
గలవారే నిజమాతృదాస్యమునకై కాయంబు నర్పించుచో;
కలఁడో! లేఁడో! యటంచువ్యర్థమగువాగ్వాదంబు మాకేటికిన్
గలవాఁడే యని మ్రొక్కువాఁడ సుభటాగ్రభ్రాజినేతాజికిన్.

చరకాచక్రముఁ దాల్చి ఖద్దరునె దీక్షం గట్టుచున్, గాంధి దే
వర గా నెంచి స్వరాజ్యమంత్ర మెద నావర్తించుచున్ దేశను
స్థిరదాస్యంబు నణంప వల్లభులకుం జేదోడు వాదోడులై
చెఱలం జొచ్చినవీరకాంతల 'నమస్తే'యంచుఁబూజించెదన్.

పెద్ద యహింస యస్త్ర మఁట పేర్వడువీరులమారణాస్త్రముల్
నిద్దుర వుచ్చి రాజ్యరమణిం గొనివచ్చినగాంధి నెన్నెదన్. 7

బీఁటల్ వాఱి శిరంబులుం బగులఁగా భీతిల్ల కుల్లంబునన్
లాఠీపోటులదప్పి రక్తఝురు లొల్కం జేసి చల్లార్చుచున్
గాటంబౌ సడి సైఁచి ప్రాణబలులన్ గారామహాశక్తి యా
రాటం బూడ్చినత్యాగమూర్తులకు వీరస్వర్గ మేపారుతన్. 8

క్రమదూరంబు స్వరాజ్య, మొప్పదు స్వతంత్రత్వంబిసీ! దేశభ
క్తి మహాదోషము, మేటితప్పిదము 'వందేమాతరం' గాంధిటో
పి మహానరకము, నౌపరిభుత్వమును మార్పింపంగనౌ పోరిలో
శ్రమలన్ సైచిన దేశబాంధవుల కస్మద్భక్తిపుష్పాంజలుల్

తొల్లి సుధాపరిదానమున దుస్త్యజదాస్యము మాతృదేవికిం
ద్రెళ్ళఁగఁ జేసినట్టి కులదీపకుఁడౌ గరుడుండు వోలె బల్
మల్లులుఁ ద్యాగులై భరతమాతృ మహాదృఢదాస్యశృంఖలా
వల్లులఁ ద్రెంచినట్టి గుణవంతులఁ గొల్తును దేశభక్తులన్. 10

కలవారేనియు లేనివారె భువికింగాకున్న లే కుండియుం
గలవారే నిజమాతృదాస్యమునకై కాయంబు నర్పించుచో;
కలఁడో! లేఁడో! యటంచువ్యర్థమగువాగ్వాదంబు మాకేటికిన్
గలవాఁడే యని మ్రొక్కువాఁడ సుభటాగ్రభ్రాజినేతాజికిన్.

చరకాచక్రముఁ దాల్చి ఖద్దరునె దీక్షం గట్టుచున్, గాంధి దే
వర గా నెంచి స్వరాజ్యమంత్రి మెద నావర్తించుచున్ దేశసు
స్థిరదాస్యంబు నణంప వల్లభులకుం జేదోడు వాదోడులై
చెఱలం జొచ్చినవీరకాంతల 'నమస్తే'యంచుఁబూజించెదన్.

యతనమా! దేశభక్తుల కప్పగింత
మనమహాత్ముని యాత్మసమర్పణంబు. 27

నీపయిం బ్రేమ నీకావ్యరూప మూని
దేశభక్తుఁడ ! వలచె గాంధీజి నిన్ను
ఊఁఅడిల్లి మహాత్మవియోగమునకు
దారిఁ జూపింపవయ్యా నీవారి కెల్ల. 28

పెద్దను వృద్ధవివాహం
బద్దిర! నామెడకుఁ గట్ట నగునే ! యంచున్
గద్దింపకుమా కబ్బపు
ముద్దియఁ గొనువార లమరమూర్తులు సుకృతీ ! 29

కవితాసంజీవనిచేఁ
గవులు పునర్జీవితులను గాఁ బొనరింతుర్
భువి మృతులనె; కృతికన్యా
నవపాణిగ్రహణ మబ్బునా ? యలఁతులకున్. 30

పాణిగృహీతియుఁ బోలెన్
బాణిగృహీతయునుబోలెఁ బరమసుఖంబీ
రాణి ఘటియించు గాంధీ
ప్రాణసమానునకు దేశభక్తా ! నీకున్ । 31

ఈయ బహూకృతిచ్చెమెయి నిక్కృతి సత్కృతిపాత్రి! ఈకథా
నాయకులౌ మహాత్ములకు వచ్చిననెచ్చెలి వోట నాంధ్రభూ
నాయకమాళి వోటఁ దగునాథుఁడ వాత్మసమర్పణంబు కో
శ్రీయుత ! కొన్నమె దీని నొక చిహ్నముగాఁ దమ దేశసేవకున్.

యతనమా! దేశభక్తుల కప్పగింత
మనమహాత్మని యాత్మసమర్పణంబు. 27

నీపయిం బ్రేమ నీకావ్యరూప మూని
దేశభక్తుండ! వలచె గాంధీజి నిన్ను
ఊఁటడిల్లి మహాత్మవియోగమునకు
దారిఁ జూపింపవయ్యా నీవారి కెల్ల. 28

పెద్దను వృద్ధవివాహం
బద్దిర! నామెడకుఁ గట్టె నగునే! యంచున్
గద్దింపకుమా కబ్బపు
ముద్దియఁ గొనువార లమరమూర్తులు సుకృతీ! 29

కవితాసంజీవనిచేఁ
గవులు పునర్జీవితులను గాఁ బొనరింతుర్
భువి మృతుల నె; కృతికన్యా
నవపాణిగ్రహణ మబ్బునా? యలఁతులకున్. 30

పాణిగృహీతియుఁ బోలెన్
బాణిగృహీతయునుబోలెఁ బరమసుఖంబీ
ర్రాణి ఘటియించు గాంధీ
ప్రాణసమానునకు దేశభక్తా! నీకున్। 31

ఈయ బహూకృతిచ్చెమెయి నిక్కృతి సత్కృతిపాత్రి! ఈకథా
నాయకులౌ మహాత్ములకు నచ్చిన నెచ్చెలి వోట నాంధ్రభూ
నాయకమాళి వోటఁ దగునాథుఁడ వాత్మసమర్పణంబు తో
శ్రీయుత! కొన్మె దీని నొక చిహ్నముగాఁ దమ దేశసేవకున్.

జీకృతి కాత్మసమర్పణ
కీకరణిఁ గథాక్రమము కృతీశా! వినుమా. 36

* * *

జనియించినాఁడు ఘూర్జరమున నది స్వీయ
జనిచేతఁ బుణ్యదేశమ్ము గాఁగ
నేరిచినాఁ డాధునికపద్ధతిగ విద్య
సమకాలికులమానసములఁ ద్రిప్ప
గేస్తయినాఁడు శ్రీకస్తూరిబాయి
యర్ధాంగియై నడువగా నడుగుజాడ
వెలిఁగినాఁ డంబరవీథి సూర్యుఁడు వోలె
ఆదర్శనాయకుండై ధరిత్రి
శపథ మొనరించినాఁడు దేశమును దాస్య
ముక్త మొనరింప స్వాతంత్ర్యమును గడింప
ప్రతిన నెఱవేర్చెఁ దనదుజీవితమునందె
సిద్ధసంకల్పుఁ డతిధన్యజీవి గాంధి. 37

బాల్యమాదిగ నింటను బైటఁ బాఠ
శాలల విదేశముల మహాసంకటముల
నీతి నియమంబులను సత్యనిష్ఠ దప్ప
కుండ వర్తించినట్టిధీరుండు గాంధి. 38

మద్యసంసేవనంబును మాంసభుక్తి
తప్పుగానట్టిదేశానఁ దా వసించి
ముట్ట నీరెంటి నని యొట్టు పెట్టి ప్రతినఁ
దీర్చినట్టి మహాజితేంద్రియుఁడు గాంధి. 39

జీకృతి కాత్మసమర్పణ
కీకరణిఁ గథాక్రమము కృతీశా! వినుమా. 36

* * *

జనియించినాఁడు ఘూర్జరమున నది స్వీయ
జనిచేతఁ బుణ్యదేశమ్ము గాఁగ
నేరిచినాఁ డాధునికపద్ధతిగ విద్య
సమకాలికులమానసములఁ ద్రిప్ప
గేస్తయినాఁడు శ్రీకస్తూరిబాయి
యర్ధాంగియై నడువగా నడుగుజాడ
వెలిఁగినాఁ డంబరవీథి సూర్యుఁడు వోలె
ఆదర్శనాయకుండై ధరిత్రి
శపథ మొనరించినాఁడు దేశమును దాస్య
ముక్తి మొనరింప స్వాతంత్ర్యమును గడింప
ప్రతిన నెఱవేర్చెఁ దనదుజీవితమునందె
సిద్ధసంకల్పుఁ డతిధన్యజీవి గాంధి. 37

బాల్య మాదిగ నింటను బైటఁ బాఠ
శాలల విదేశముల మహాసంకటముల
నీతి నియమంబులను సత్యనిష్ఠ దప్పు
కుండ వర్తించినట్టిధీరుండు గాంధి. 38

మద్యసంసేవనంబును మాంసభుక్తి
తప్పుగానట్టిదేశానఁ దా వసించి
ముట్ట నీరెంటి నని యొట్టు పెట్టి ప్రతినఁ
దీర్చినట్టి మహాజితేంద్రియుఁడు గాంధి. 39

జంపపుంగోఁతగాఁగ నూలాటము లేక
గాంధి ప్రకాశఁ జెంది యిక్కరణిఁ దలఁచె 43

కోరను రాజభోగములఁ గోరను స్వర్గసుఖం బొకింతయున్
గోరను బ్రహ్మలోకమును గోరను బో! అపునర్భవంబ యేన్
గోరుదుఁ గట్టు గుడ్డ తినఁ గూడును లేక దరిద్ర దేవతా
క్రూరదృగగ్నిపాతములకున్ గుఱి యౌప్రజ నుద్ధరింపఁగన్.

'మానుషంచ' యటన్న యామ్నాయసూక్తి
మానసంబున నెంచి ప్రమాణ మూని
ఆత్మ మానవసేవ గీతాధ్యయనము
తత్త్వవచనము జీవితాదర్శములుగ. 45

ఏ యెడ జన్మ మిచ్చెఁ బరమేశ్వరుఁ డచ్చటఁ దోడివారికిన్
సాయము చేయలేనినరు జన్మము వోలె ధరిత్రి కద్రులున్
దోయధులున్ భరంబు లని తోఁచవు చేసెద నే దరిద్రనా
రాయణసేవ, దానికి స్వరాజ్యము ముందరగా గడింపనో.

ఎక్కడ నేనియుఁ గలదే
అక్కట! ఒకజాతిమీఁద నధికారము వే
ఱొక్కటి సేయుట తగ దీ
షక్కు నివార్యంబు న్యాయపథ మేర్పడనో. 47

కలుషవారణ బద్ధకంకణల్ గంగాది
పుణ్యస్రవంతుల పుట్టినిల్లు
ధర్మసంస్థాపనార్థముగావతీర్ణులౌ
రామకృష్ణులకు నా రామసీమ

జంపపుంగోఁతగాఁగ నూఱటము లేక
గాంధి ప్రకాశుఁ జెంది యిక్కరణిఁ దలఁచె 43

కోరను రాజభోగములఁ గోరను స్వర్గసుఖంబొకింతయున్
గోరను బ్రహ్మలోకమును గోరను బో! అపునర్భవంబ యేన్
గోరుదుఁ గట్టు గుడ్డ తినఁ గూడును లేక దరిద్రదేవతా
క్రూరదృగగ్నిపాతములకున్ గుఱియౌ ప్రజ నుద్ధరింపఁగన్.

'మానుషంచ' యటన్న యామ్నాయసూక్తి
మానసంబున నెంచి ప్రమాణ మూని
ఆత్మ మానవసేవ గీతాధ్యయనము
తత్త్వవచనము జీవితాదర్శములుగ. 45

ఏ మొదట జన్మ మిచ్చెఁ బరమేశ్వరుఁ డచ్చటఁ దోడివారికిన్
సాయము చేయలేనినరు జన్మము వోలె ధరిత్రి కద్రులున్
దోయధులున్ భరంబు లని తోఁచవు చేసెద నే దరిద్రనా
రాయణసేవ, దానికి స్వరాజ్యము ముందరగా గడింపనో.

ఎక్కడ నేనియుఁ గలదే
అక్కట! ఒకజాతిమీఁద నధికారము వే
ఱొక్కటి సేయుట తగ దీ
ఫక్కి నివార్యంబు న్యాయపథ మేర్పడనో. 47

కలుషవారణ బద్ధకంకణల్ గంగాది
పుణ్యస్రవంతుల పుట్టినిల్లు
ధర్మసంస్థాపనార్థముగా వతీర్ణులౌ
రామకృష్ణులకు నా రామసీమ

‘భారతమునకు దాస్య మేపాపఫలమొ!’
అంటి వాసంశయముఁ దీర్చుచుంటి వినుము! 52

నమ్ముమీ భారతమాతగాఁ దెలియుమన్నా! యొక్కకాలంబునం
దౌన్నత్యంబు వహించి నా తపము నేనై యున్నికం జెందితిన్
విన్నా పిమ్మను వృత్రహత్యయఘమై వెంటాడ స్వర్గేంద్రుఁడన్
బున్నెంపున్ గనిఁ బాసి వేల్పుదొరయంభోజంబునన్ డాఁగుటల్

అత్తఱి రాజులేమిఁ ద్రిదశాలయలక్ష్మి విషణ్ణచిత్తయై
తత్తఱమందుచుండ విబుధప్రవరుల్ నహుషున్ శతక్రతున్
గ్రొత్తమహేంద్రుఁ జేసి తమకున్ బతియై దివి నేల వేఁడఁగాఁ
బెత్తనమున్ వహించి పృథివీపతి రాజ్య మొనర్పఁ జేసెనన్

నవ్వుటాలకు నే నొక్కనాఁడు స్వర్గ
లక్ష్మితో నంటి సరససల్లాపగోష్ఠి
మర్త్యు లగుదురొ ? యధికు లమర్త్యలోకొ !
నాఁ దదాధిక్యముం జాటు నామ మనియె. 55

(భారతి)

చిరజీవిత యధికతయుఁ
బరమావధి యౌని కాకి పరమార్చ్య మగున్
సురతాణి! వినవె ? ‘పాపీ
చిరాయు’వంచుం గదా విశిష్టోక్తిమహిన్. 56

(స్వర్గలక్ష్మి)

ఉన్నతస్థానమె యమర్త్యు లుత్తము లని
చాటుచుండంగఁ జర్చింప నేటి కింక

'భారతమునకు దాస్య మేపాపఫలమొ!'
అంటి వాసంశయముఁ దీర్చు చుంటి వినుము! 52

నన్నుఁ భారతమాతగాఁ దెలియుమన్నా! యొక్కకాలంబునం
దౌన్నత్యంబు వహించి నా తపము నేనై యున్నికం జెందితిన్
విన్నా వివ్వను వృత్రహత్య యఘమై వెంటాడ స్వర్గేందిరన్
బున్నెంపున్ గనిఁ బాసి వేల్పువిభుఁ డారయంభోజంబునన్ దాఁగుటల్

అత్తఱి రాజులేమిఁ ద్రిదశాలయలక్ష్మి విషణ్ణచిత్తయై
తత్తఱ మందుచుండ విబుధప్రవరుల్ నహుషున్ శతక్రతున్
క్రొత్తమహేంద్రుఁ జేసి తమకున్ బతివై దివి నేల వేఁడఁగాఁ
బెత్తనమున్ వహించి పృథివీపతి రాజ్య మొనర్పఁ జేసినన్

నవ్వుటాలకు నే నొక్కనాఁడు స్వర్గ
లక్ష్మితో నంటి సరససల్లాపగోష్ఠి
మర్త్యు లగుదురో? యధికు లమర్త్యులొక్కొ!
నాఁ దదాధిక్యముం జాటు నామ మనియె. 55

(భారతి)

చిరజీవిత యధికతకుం
బరమావధి యౌని కాకి పరమార్చ్య మగున్
సురత్రాణి! వినవె? 'పాపీ
చిరాయు'వంచుం గదా విశిష్టోక్తిమహిన్. 56

(స్వర్గలక్ష్మి)

ఉన్నతస్థానమె యమర్త్యు లుత్తము లని
చాటుచుండంగఁ జర్చింప నేటి కింక

నయనంబులందు నానందాశ్రువులె గాని
　　కన్నీరు మఱి దేనఁ గాన రచట
ప్రియురాండ్రకౌఁగిళ్ళఁ బ్రిదులుతాపమె గాని
　　పెఱతాపముల కందుఁ దెరువు లేదు
పొలయుల్కచే నొత్తిగిలుటలే గాని యు
　　క్కడ దీర్ఘ విప్రయోగములు సున్న
ఎద భోగములఁ గోరు నెలప్రాయమే గాని
　　బాల్యంబు ముదిమి యాపజ్జ లేవు.

మంచిచదలేటి పసిఁడితామరలమీఁది
గాలి పొలయంగ, వెన్నెల గాయుచుండ,
నందనోద్యానవీథి నానందపడక
కోరు భూలోకఘోరాఘకూప మెవఁడు ? 62

(భారతి)

చిక్కులపుట్టినిల్లయిన చెడ్డచెడారమె మర్త్యదేహ మా
నిక్కము, భారతావని జనించిమృతించినఁ జాలు నొక్కనాఁ
డొక్కక్షణంబు భక్తిజలజోదరు ధ్యానమొనర్ప మోక్షముం
దక్కఁ గొనండె? విష్ణువు నెదన్ మఱపించెడు భోగమేటికిన్

పీల్చి యింద్రియములఁ బిప్పి పిప్పిఁ జేసి
యాగపుణ్యాలఁ జెఱచుమీభోగభూమి
కర్మముల దేవదేవునికరుణ నిత్య
భోగములఁ గూర్చుమాకర్మభూమి కెనయె ! 64

నయనంబులందు నానందాశ్రువులె గాని
కన్నీరు మఱి దేనఁ గాన రచట
ప్రియురాండ్రకౌఁగిళ్ళఁ బ్రిదులుతాపమె గాని
పెఱతాపముల కందుఁ దెరువు లేదు
పొలయుల్కచే నొత్తిగిలుటలే గాని య
క్కడ దీర్ఘవిప్రయోగములు సున్న
ఎద భోగములఁ గోరు నెలప్రాయమే గాని
బాల్యంబు ముదిమి యాపజ్జ లేవు.

మంచిచదలేటి పసిఁడితామరలమీఁది
గాలి పొలయంగ, వెన్నెల గాయుచుండ,
నందనోద్యానవీథి నానందపడక
కోరు భూలోకఘోరాఘకూప మెవఁడు ? 62

(భారతి)

చిక్కులపుట్టినిల్లయిన చెడ్డచెడారమె మర్త్యదేహ మా
నిక్కము, భారతావని జనించిమృతించినఁ జాలు నొక్కనాఁ
డొక్కక్షణంబు భక్తిజలజోదరు ధ్యానమొనర్ప మోక్షముం
దక్కఁ గొనండె? విష్ణువు నెదన్ మఱపించెడు భోగమేటికిన్

పీల్చి యింద్రియములఁ బిప్పి పిప్పిఁ జేసి
యోగపుణ్యాలఁ జెఱచుమీభోగభూమి
కర్మముల దేవదేవునికరుణ నిత్య
భోగములఁ గూర్చుమాకర్మభూమి కెనయె ! 64

(భారతి దీనముగా)

తల్లీ! నవ్వుచు నన్నదాని కిటు సంతాపంబునన్ శాప మీ
నుల్లం బాయెనె? యెట్టు లోర్తుఁ బరదాస్యోగ్రార్తి రామాదిభూ
భృల్లోకాదృత కీర్తిశిక్షు తగునే యీ నాకు? నాకేశసం
పల్లక్ష్మీ! కరుణించి శాపము మరల్పం జేయవే? మ్రొక్కెదన్

(స్వర్గలక్ష్మి)

పాప మొనర్చితిన్ బరమ పావని! భారతమాత! నీ కిటుల్
శాప మొసంగి, మించెను విచారము పీడ కలిన్ మదుక్తమా
శాపము స్వల్పకాల ముపచర్యము పిమ్మట దాస్యశృంఖలా
రూపము తావకీన ముపరోధముఁ బాపుదురమ్మ నీసుతుల్.

ఘనులు స్వతంత్రతాప్రియులు కారణజన్ములు లోకబాంధవు
ల్వినుతులు దేశభక్తులు వివేకధురీణులు దేవదాసలాం
ఛనులు మహాత్ములైనతనుజన్ములమూలమునన్ మహోన్నతి
గని యెదు దాస్య మీఁగెదవుగాక చలింపకుమమ్మ భారతీ!
అనుచు నన్నాడించి యాయమ్మ చనియెఁ
గుడిచి కూర్చున్నదాని కీబెడద వచ్చె
కలఁచఁ జన దన్యమనసు నవ్వులకు నేని
కొడుక! తచ్ఛాపఫల మిప్డు కుడుచుచుంటి 72
మసి యొనర్పఁగ నాదు బానిసతనంబు
యతన మొనరించుచున్నారు సుతులు నేఁడు
వత్స! నూతనశక్తి నీవలన దాస్య
ముక్తి యా నట్టిలక్షణమ్ములు తనర్చు 73

(భారతి దీనముగా)

తల్లీ! నవ్వుచు నన్నదాని కిటు సంతాపంబునన్ శాప మీ
నుల్లం బాయెనె? యెట్టు లోర్తుఁ బరదాస్యోగ్రార్తి రామాదిభూ
భృల్లోకాదృత కిట్టిశిక్ష తగునే యీనాకు? నా కేశసం
పల్లక్ష్మీ! కరుణించి శాపము మరల్పం జేయవే? మ్రొక్కెదన్

(స్వర్గలక్ష్మి)

పాప మొనర్చితిన్ బరమ పావని! భారతమాత! నీ కిటుల్
శాప మొసంగి, ఖించెను విచారము పీడు కలిన్ మదుక్తమా
శాపము స్వల్పకాల ముపచర్యము పిమ్మట దాస్యశృంఖలా
రూపము తావకీన ముపరోధముఁ బాపుదురమ్మ నీసుతుల్.

ఘనులు స్వతంత్రతాప్రియులు కారణజన్ములు లోకబాంధవు
ల్వినుతులు దేశభక్తులు వివేకధురీణులు దేవదాసలాం
ఛనులు మహాత్ములైనతనుజన్ములమూలమునన్ మహోన్నతి
స్గనియెదు దాస్య మీఁగెదవుగాక చలింపకుమమ్మ భారతీ!
అనుచు నన్నూఱడించి యాయమ్మ చనియెఁ
గుడిచి కూర్చున్నదాని కీబెడద వచ్చె
కలఁచఁ జన దన్యమనసు నవ్వులకు నేని
కొడుక! తచ్ఛాపఫల మిప్డు కుడుచుచుంటి 72
మసి యొనర్పఁగ నాదు బానిసతనంబు
యతన మొనరించుచున్నారు సుతులు నేఁడు
వత్స! నూతనశక్తి నీవలన దాస్య
ముక్తి యా నట్టిలక్షణమ్ములు తనర్చ 73

అట్టిభారతలక్ష్మివా ? అమ్మ ! యెన్ని
నాళ్ళ కగుపించితివి వందనములు తల్లి
ఎగిరె మువ్వన్నె జెండా యదే యశోక
ధర్మచక్రింపుటానవాల్ ధన్యతముఁడ 77

నమ స్తేఽంగవంగాది దేశై ర్విశాలే
నమస్తై శ్చ సస్యై ర్జనాధారభూతే
నమ స్తే బ్ధిభిః పర్వతై ర్దుర్గమార్గే।
నదీభి ర్మహర్ష్యాశ్రమైః పుణ్యభూమే ! 78

జనని ! నీదయ కలుగ నసాధ్యమేమి ?
కంటఁ దడిఁ బెట్టఁ బోకు మోపంటవలఁతి !
లోకమాన్యులు నీసుతుల్ నాకుఁ గలరు
తోడు, నీదాస్యశృంఖలఁ ద్రుంచివైతు 79

అని పునఃపునరభివాదనాదికముల
మాతృదేవిపదంబుల మాళిఁ జేర్చి
లేచి కను విప్ప నెవ్వరు లేరు, కోళ్ళు
కొక్కొరోకో యటంచును గూయుచుండె 80

విస్మయంపడె నిది యేమి వింత యనుచుఁ
గలయొ ! నిక్కమొ ! యని మదిఁ గలవరపడె
మంచి దేమైన నగుఁ గాక మాతృదాస్య
బంధముం ద్రెంతు నని గాంధి పట్టు పట్టె 81

అట్టిభారతలక్ష్మివా ? అమ్మ ! యెన్ని
నాళ్ళ కగుపించితివి వందనములు తల్లి
ఎగిరె మువ్వన్నెజెండా యదే యశోక
ధర్మచక్రింపుటానవాల్ ధన్యతముఁడ — 77

నమ స్తేఽంగవంగాది దేశై ర్విశాలే
నమస్తై శ్చ సస్యై ర్జనాధారభూతే
నమ స్తే ద్విభిః పర్వతై ర్దుర్గమార్గే।
నదీబి ర్మహార్ఘ్యాశ్రిమైః పుణ్యభూమే ! — 78

జనని ! నీదయ కలుగ నసాధ్యమేమి ?
కంటఁ దడిఁ బెట్టఁ బోకు మోపంటవలఁతి !
లోకమాన్యులు నీసుతుల్ నాకుఁ గలరు
తోడు, నీదాస్యశృంఖలఁ ద్రుంచివైతు — 79

అని పునఃపునరభివాదనాదికముల
మాతృదేవిపదంబుల మౌళిఁ జేర్చి
లేచి కను విప్ప నెవ్వరు లేరు, కోళ్ళు
కొక్కొరో కో యటంచును గూయుచుండె — 80

విస్మయంపడె నిది యేమి వింత యనుచుఁ
గలయొ ! నిక్కమొ ! యని మదిఁ గలవరపడె
మంచి దేమైన నగుఁ గాక మాతృదాస్య
బంధముం ద్రెంతు నని గాంధి పట్టు పట్టె — 81

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమహాత్మనే నమః

ఆత్మ సమర్పణము

(ద్వితీయ బిందువు)

శ్రీ మదలమేలు మంగా
స్వామి పదాంభోజ నిరత! సౌభాగ్యయుతా!
ధీమహితా! నవకవితా
భామాగుణరక్త! దేశభక్తా! వినుమా   1

నిద్దురపోఁడు గాంధి జననీదృఢ దాస్యము రూపు మాపఁగా
నెద్దియుపాయమా! యనుచు నెప్పుడు యోచన చేయుచుండు నా
ప్రొద్దుటిస్వప్నగాథ తలపోయు గగుర్గొను భారతాంబికా
పద్దశ తీఱునా? యనుచుఁ దపం బొనరించుఁ బ్రతిజ్ఞఁ దీర్పఁగన్.

ఆనాఁటిదేశనాయకు
లై నెగడినగోఖ్లెముఖ్యులౌ ధీరుల నె
య్యానగడిదేటి శ్రీరా
మానుగ్రహపాత్రుఁ డాతఁ డధిపుం డాయెన్.   3

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమహాత్మనే నమః

ఆత్మసమర్పణము

(ద్వితీయ బిందువు)

శ్రీమదలమేలు మంగా
స్వామి పదాంభోజ నిరత! సౌభాగ్యయుతా!
ధీమహితా! నవకవితా
భామాగుణరక్త! దేశభక్తా! వినుమా 1

నిద్దురపోఁడు గాంధి జననీదృఢదాస్యము రూపు మాపఁగా
నెద్దియుపాయమా!యనుచు నెప్పుడు యోచనచేయుచుండు నా
ప్రొద్దుటిస్వప్నగాథ తలపోయు గగుర్పొను భారతాంబికా
పద్దశ తీఱునా! యనుచుఁ దపంబొనరించుఁ బ్రతిజ్ఞఁ దీర్పఁగన్.

అనాఁటిదేశనాయకు
లై నెగడినగోక్లేముఖ్యులౌ ధీరుల నె
య్యాన గడిదేటి శ్రీరా
మానుగ్రహపాత్రుఁ డాతఁ డధికుం డాయెన్. 3

దిల కనె నన్నుఁ జూడఁ జనుదెంచితివా? యని; శోకవార్ధిమ
గ్నులయిరి వార లిర్వురును గాంఢక సేవ్ర కవుంగిలించుచున్ 8

పొగిలెఁ బ్రభుపట్టిఁ దల దూర్చి మిగుల గాంధి
ప్రభువు విలపించెఁ జేతులఁ బ్రామి యతని
ఒక్కయఱగంట కాల మీఫక్కి నడవ
శక్తిగోల్పోయెఁ బ్రభు వన సాగె వెజ్జ 9

తిలకు చేఁ దాఁకి పావను సలిపి కంటి
నీట నభిషిక్తుఁ గావించి నేఁటినుండి
నాయకుఁడు గాంధి యనియె జనంబుతోడ
సంక్రమింపంగఁ జేసి స్వశక్తు లెల్ల. 10

అది యద్భుత, మది దైవిక
మది రామద్వయసమాగమాభము, ముఖ్యం
బది యన్యోన్యవిభేదా
స్పదనాయకయుగళ మేకభావం బగుటన్ 11

భారతమందునం బరమపావనఘట్టము భిన్నభిన్న మా
కారము గల్గునాపగలు గంగ కళిందజ చేరుదేశ, మా
తీర విరుద్ధభావములఁ దెల్పెడునిద్దఱు దేశనాయకుల్
కూరిమి నైకమత్యమునకున్ దొరఁకొన్న మహాప్రదేశమున్

సవితకడనుండి దివసావసానమందు
అధిక తేజంబు గొని వెల్గునగ్నివోలె
తిలకుకడనుండి దివ్యశక్తిన్ గ్రహించి
అధికముగ వెల్గె గాంధీమహాత్ముఁ డపుడు 13

దిల కనె నన్నుఁ జూడఁ జనుదెంచితివా! యని; శోకవార్ధిమ
గ్నులయిరి వార లిర్వురునుగాఢక సేపు కవుంగిలించుచున్ 8

పొగిలెఁ బ్రభుపాట్టఁ దల దూర్చి మిగుల గాంధి
ప్రభువు విలపించెఁ జేతులఁ బ్రామి యతని
ఒక్కయఱగంట కాల మీపక్క నడవ
శక్తిగోల్పోయెఁ బ్రభు వన సాగె వెజ్జు 9

తిలకు చేఁ దాఁకి పావను సలిపి కంటి
నీట నభిషిక్తుఁ గావించి నేఁటినుండి
నాయకుఁడు గాంధి యనియె జనంబుతోడ
సంక్రమింపంగఁ జేసి స్వాశక్తు లెల్ల. 10

అది యద్భుత, మది దైవిక
మది రామద్వయసమాగమాభము, ముఖ్యం
బది యన్యోన్యవిభేదా
స్పదనాయకయుగళ మేకభావం బగుటన్ 11

భారతమందునం బరమపావనఘట్టము భిన్నభిన్న మా
కారము గల్గునాపగలుగంగ కళిందజ చేరు దేశ, మా
తీర విరుద్ధభావములఁ దెల్పెడునిద్దఱు దేశనాయకుల్
కూరిమి నైకమత్యమునకున్ దొరఁకొన్న మహాప్రదేశమున్

సవితకడనుండి దివసావసానమందు
అధిక తేజంబు గొని వెల్గునగ్నిహోత
తిలకుకడనుండి దివ్యశక్తిన్ గ్రహించి
అధికముగ వెల్గె గాంధీమహాత్ముఁ డపుడు 13

[illegible]దైనన్ శాంతిమునతో మహాత్ముండు తపోమాహేపకోటిన్ సమా
శాసశైలిని [illegible] సలిపి సిద్ధాంతించె సత్యాగ్రహమున్

వాదిబలమున [illegible] గెల్వ[illegible] గాక
సమ్మె[illegible]కము [illegible]
వాంఛితార్థా[illegible] [illegible]
నేత వయి గాంధి మహాపురుషా [illegible] మనుము 18

సాంగోపాంగ[illegible]
మంగళకర శాంతి[illegible] మహో సాగింపన్
నింగి ప్రతిశబ్ద[illegible]
భంగమనో[illegible] భారతీయులన్ 19

[illegible] గాని [illegible] మేలె యు రాతకి నేనిం గోరనా,
చిత్తము [illegible], [illegible]
[illegible] వినిలి [illegible], [illegible]
[illegible] తాస్త్రకుల్

రండీ! భారతపుత్ర[illegible]! రండీ! [illegible]
[illegible] మాతృదాస్య[illegible]
ఖండింపుండు [illegible] బూని శాంత్యాజికిన్
రండీ! యీ[illegible] [illegible]

ఏ జనయిత్రి [illegible] నారమో
ఏ జనయిత్రి [illegible] మెయి [illegible] పెంచినారమో
ఆ జనయిత్రి [illegible] దాస్య శృంఖలల్
తేజునఁ ద్రుంచఁ బోవుడని దేబెలు ఘూమికి భారజీవనుల్

[illegible]సన్ శాంతముతో మహాత్ముండు తపస్యా తేజఃకోటిన్ సమా
[illegible] శ్రేణి నిర్ణయమున్ సలిపి సిద్ధాంతించె స్వోపజ్ఞమున్

వాదిబలమున [illegible] గెల్వ నవ్వుచు గాక
సమ్మకము లేక [illegible] కీర్
వాంఛితార్థాప్తి [illegible]
నేత యయి గాంధి మహాపురుషా మానవుడు 18

సాంగోపాంగము [illegible]
మంగళతర [illegible] సాగింపన్
నింగి ప్రతిధ్వని [illegible]
భంగము [illegible] భారతీయులన్ 19

[illegible] నేను [illegible],
చిత్తము [illegible], [illegible]
[illegible], [illegible] రాదు [illegible]
[illegible] తాపృకుల్

రండీ! భారతపుత్రు [illegible]! రండీ! [illegible]
[illegible] [illegible]
ఖండింపుము [illegible] బూని శాంత్యాజికిన్
రండీ! [illegible] రాజోద్యమ దూషింపుడీ

ఏజనయిత్రి [illegible] గన్నారమో
ఏజనయిత్రి [illegible] మేయి [illegible] పెంచినారమో
ఆజనయిత్రి [illegible] దాస్య శృంఖలల్
తేజునఁ ద్రుంచఁ [illegible] దేవెలు ఘూమికి భారజీవనుల్

జె న్నడిమపల్లిపురం
దున్నవదంపతులు వెడలి రుల్లాసముతోన్. 26

బ్రహ్మజోస్యులు శ్రీ భోగరాజు మద్ది
వారు చలపతులుఁ గళావారు మఱియు
శీలముఁ చంద్రమౌళి గోపాలరెడ్డి
రంగదంపతు లన్నపూర్ణయును జనిరి. 27

సంపదాదులు శ్రీరామశాస్త్రి గాసు
బేగు గాలీబు కూర్మయాభిఖ్యమంత్రి
స్త్రీలు పురుషులు నెల్లవర్ణాలవారు
నాగిరి క్రమంబుగా శాంతిసమరమునకు. 28

ఉగ్రితరాగ్నిమండల సముజ్జ్వలదారుణశక్తిఁ బిచ్చి స
త్యాగ్రహమా? యెదుర్చుటమహాయుధమా! యనిలో అహింసవీ
రాగ్రణి పల్కులా? యివి మహాత్ముఁడు తా నుపవాసపైత్యరు
గ్వ్యగ్రతఁబట్టెనంచుఁ జోఆఁబాఅరుకొందఱు సంశయాత్మకుల్

ఇట్టులే దేశదేశాల నెంతమందొ
పలుకుబడి గలయోధులు ప్రాపు గాఁగ
తెల్లవారలగుండె జల్ జల్లు మనఁగ
నడిచె సత్యాగ్రహము గాంధినాయకతను 30

శాంతికవచుండు సత్యప్రశస్తరథుఁడు
అనశననిశాతశరుఁ డహింసాస్త్రవరుఁడు
అసదృశాధ్యాత్మబలుఁడు శాంత్యాజి వైరు
లదురుకొన గాంధి విహరించె నెదురులేక 31

జెన్నడిమపల్లిపిరం
మున్నవదంపతులు వెడలి రుల్లాసముతోన్. 26

బ్రహ్మజోస్యులు శ్రీ భోగరాజు మద్ది
వారు చలపతులున్ గళావారు మఱియు
శీలమున్ చంద్రమాళి గోపాలరెడ్డి
రంగదంపతు లన్నపూర్ణయును జనిరి. 27

సంపదాదులు శ్రీరామశాస్త్రి గాను
బేగు గాలీబు కూర్మయాభిఖ్యమంత్రి
స్త్రీలు పురుషులు నెల్లవర్ణాలవారు
నాగిరి క్రమంబుగా శాంతిసమరమునకు. 28

ఉగ్రతరాగ్నిమండల సముజ్జ్వలదారుణశక్తిఁ బిచ్చి స
త్యాగ్రహమా? యెదుర్చుటమహాయుధమా! యనిలో అహింసవి
రాగ్రణి పల్కులా? యివి మహాత్ముఁడు తా నుపవాసవైత్యరు
గ్వ్యగ్రతఁబల్కె నంచుఁజోఁబా అరుకొందఱు సంశయాత్మకుల్

ఇట్టులే దేశదేశాల నెంతమందొ
పలుకుబడి గలయోధులు ప్రాపు గాఁగ
తెల్లవారలగుండె జల్ జల్లు మనఁగ
నడిచె సత్యాగ్రహము గాంధినాయకతను 30

శాంతికవచుండు సత్యప్రశస్తరథుఁడు
అనశననిశాతశరుఁ డహింసాస్త్రవరుఁడు
అసదృశాధ్యాత్మబలుఁడు శాంత్యాజి వైరు
లదురుకొన గాంధి విహరించె నెదురులేక 31

తిల్లఁగ గుబ్బటిల్లఁ బరదేశము ఘోషిల సర్వస్వతికల్;
తల్లడ మంది యాంగ్లవసుధాపతి దారికి వచ్చు నంతటన్ 35

ఇటు లెన్నిసాళ్లో పాపము
మటుమాయము సేయ శక్తి మహిత మొసర్చన్
కటికి యుపాసంబులు సే
యుట చెఱలం బడుట గాంధి కొప్పెం దఱుచై 36

ఖేదోపాయ పరీక్షలై దొరలు తా మీ భూమిఁ బాలించుటన్
ఖేదం బంది మహర్షి గాంధి ప్రజ కేకీభావముం గూర్చుచున్
మా దేశం బిది మేమె మా జనము లే మా మంచియుం జెడ్డయున్
వేదోక్తంబని హెచ్చరించె దొరలన్ 'క్విట్ యిండియా' పేర్మితో

ఈయుచ్చాటన మంత్రముఁ
బాయక లక్షలు జపించి భారతజనముల్
ధ్యేయమ్ము స్వారాజ్యలక్ష్మి
సాయుజ్యంబునకుఁ దగ్గజ్ఞానము పడసెన్ 38

భరతవర్షం బన్న భారతీయులమెల్ల
యేల రావలె నిమ్యోడనుఁ బరులు!
వచ్చిరా! అతిథులవలె నుండిపోక మా
తలపైన వారి పెత్తనము లేల?
పెత్తనంబు వహింపఁ జిత్తమేని మాలో వి
భేదభావంబులఁ బెట్టనేల?
పెట్టి కయ్యము పెట్టి పెద్దలై తీర్పులు
సేయంగ వచ్చిరే శిక్షవేయ

తిల్లగ నుబ్బటిల్లఁ బరదేశము ఘోషిల సర్వస్వతికల్;
తల్లడ మంది యాంగ్లవసుధాపతి దారికి వచ్చె నంతటన్ 35

ఇటు లెన్ని సాల్లో పాపము
మటుమాయము సేయు శక్తి మహిత మొసర్చన్
కటికికియుపాసంబులు సే
యుట చెఱలం బడుట గాంధి కొప్పెం దఱువై 36

ఖేదోపాయసురీతులై దొరలు తా మీ భూమిఁ బాలించుటన్
ఖేదం బంది మహర్షి గాంధి ప్రజ కేకీభావముం గూర్చుచున్
మా దేశం బిది మేమె మా జనములే మానంబియుం జెడ్డయున్
వేదోల్లంఘనసి పోచ్ఛ్రించెదొరటన్ 'క్విట్ యిండియా' పెట్టుతో

ఈయుచ్చాటనమంత్రముఁ
బాయక లక్షలు జపించి భారతజనముల్
ధ్యేయమున స్వారాజ్యలక్ష్మి
సాయుజ్యంబునకుఁ దగ్గ జ్ఞానము వడసెన్ 38

భరతవర్షం బన్న భారతీయుల యిల్లె
యొల రానలసె నిమ్యోడకుఁ బరులు!
వచ్చిరా! అతిథులవలె నుండిపోక మా
తలపైన వారిపెత్తనము లేల?
పెత్తనంబు వహింపఁ జిత్తమేని మాలో వి
భేదభావంబులఁ బెట్ట నేల?
పెట్టి కయ్యము వెట్టి పెద్దలై తీర్పులు
సేయంగ వచ్చెనే శిక్షవేయ

వేలుపులు పూలు చల్లి దీవించినట్లు
లాప్రభాతంబుఁ గలతె సత్యాగ్రహులకు 42

ప్రజల కంతకును దేశభక్తి ప్రబలె
నాటె నానాఁటఁ బరపాలనమున రోఁత
గడుసరులు తెల్లవారది గాంచి గాంధి
ముఖులతోఁడను సంప్రతింపులకు దిగిరి. 43

అంత లండనుపురినుండి యవతరించెఁ
దఱచి స్వాతంత్ర్య మీ నమాత్యత్రయంబు
తమ్మిమొగ్గరము బోలుదాని వారు
పన్నిరొకప్రణాళిక మిన్ను మన్ను నరసి 44

పాపపంకంబునందుండి బయలువడెనో?
చల్లనిప్రదేశమునుండి సంభవిలెనో?
తాల్చెనో? సిరి కిందులో తమ్మివిరుల
ఇదిప్రణాళికయా? యేదో యెత్తు గాక 45

ఇది నిస్సారం బంత
ర్భేదకర మూలం బపాయబీభత్సము సా
హ్లాదనాశకంబు పగకుం
గుదు రగు నని బయలు దేఱె గుసగుస లపుడే 46

ఇం దన్న దమ్ములుగ మను
హిందువులకు ముస్లిములకు నెద భేదిలఁగ౯
హిందూస్థా౯, పాకిస్థాన్
సందర్భము ముసల మట్లు సమకూర్పఁబడెన్. 47

వేలుపులు పూలు చల్లి దీవించినట్లు
లాప్రభాతంబుఁ గలతె సత్యాగ్రహులకు 42

ప్రజల కంతతకున్ దేశభక్తి ప్రబలె
నాఁడె నానాఁటఁ బరపాలనమున రోఁత
గడుసరులు తెల్లవా రది గాంచి గాంధి
ముఖులతోఁడను సంప్రతింపులకు దిగిరి. 43

అంత లండనుపురినుండి యవతరించెఁ
దఱచి స్వాతంత్ర్య మీ సమాత్యత్రయంబు
తమ్మిమొగ్గరముం బోలు దాని వారు
పన్నిరొకప్రణాళిక మిన్ను మన్ను నరసి 44

పాపపంకంబునందుండి బయలువడెనో?
చల్లనిప్రదేశమునుండి సంభవిలెనో?
తొల్చెనో? సిరి కిందులో తమ్మివిరుల
ఇదిప్రణాళికయా? యేదో యెత్తు గాక 45

ఇది నిస్సారం బంత
ర్భిదకర్ణ మూలం బపాయబీభత్సము సా
హ్వాదనాశకంబు పగకుం
గుదు రగు నని బయలు దేఱె గుసగుస లపుడే 46

ఇం దన్నదమ్ములుగ మను
హిందువులకు ముస్లిములకు నెద భేదిలఁగన్
హిందూస్థాన్, పాకీస్థాన్
సందర్భము మసల మట్లు సమకూర్పఁబడెన్. 47

ఈ ప్రాణికి [illegible] నెప్డు డప్పుడె
దేశమందుఁ బ్రశాంతికిఁ జెరువు గలదు
లేనిచో రక్తపాతంబుఁ బ్రాణిహింస
తప్పు దనుచు [illegible] లు తలఁచి రపుడు. 48

భా[illegible]యులు [illegible] పంచిపెట్టు
వార [illegible] వెల్లవార లంట
ఇట్టివి యుత్సవా[illegible] నెదిఁ దలంపఁ -
జేయు నని కొందఱు తగతాళిఁ జేసి రపుడు. 49

బంగారం బగుభారతంబును ద్వీధాభాగించుటల్ దారుణో
ద్యోగోపద్రవకారణంబు లని యెంతో నొక్కి వాక్రుచ్చినన్
హాంగుర్ విడక లీగు దానికె కడున్ బోరాడ గాంధీజి తా
నంగీకారముఁ జూపె లీగునెడ సౌహార్దంబె పాటించుచున్.

ఇంటిపో రింటఁ పెరుగు మేల రచ్చ
యందుఁ బరు లేది గోరిన నాతఁ డొసఁగె
హాలహాలమును మ్రింగిన హరుఁడు గాంధి
అన్యు లెవ్వరు సైఁతు రయ్యాగడముల ? 51

ఒకటి రెం డయ్యె నీప్రాణికి కతాన
అను విచారము గలదు మహాత్మునకును
నేల నొకవ్రేల, రెండింట నింగిఁ జూపి
చెప్పకయె చెప్పె దీనిఁ దచ్చిత్రపటము. 52

ఆసచివత్రయి పదకం
జే సమయమునందు బైటికే తెంచెనో ని

ష్కాసము లపహారణంబులు
మోసము హింసలును మూలమూలల రేఁగెన్. 53

బుద్ధులను మార్చి తనదివ్యబోధ గాంధి
అల్లరులఁ జాలవఱ కప్డె యణఁచె నంత
భారతశ్రీవినూత్నావతారవేళ
వచ్చె నాగస్టుపదియేను లచ్చికరుణ 54

అది కలిశాలివాహన శకాబ్దములన్ దుహిణర్తువస్విలా
స్పద మగుసర్వజిత్తు తొలిశ్రావణమం దసితత్రయోదశిన్
త్రిదశులయొజ్జపూఁట నడురేయిముహూర్తము చెప్పఁజెప్ప కే
మొదటఁదమిస్రమున్ బిదపమోదముగూరుచుపండువెన్నెలన్

ఎల్లర్ శిల్పకళావిశేషముల హాయిన్ వేయినేత్రాల న
త్యుల్లాసంబునఁ జూడ నాఁటినిశ విద్యుద్దీపదివ్యప్రభా
వల్లుల్ పట్టపగల్ పొనర్ప నెదుటన్ వైకుంఠముంజూపుచున్
ఢిల్లీ, వాసకసజ్జికంబ లెనె దృష్టించున్ ఘటీయంత్రమున్.

టంగుటంగని యపుడు గంటలు పదింటి
మీఁద నొకరెండు చెవిఁ బడ మిన్ను మన్ను
మారుమోగ్రింపఁగా మంగళారవములు
విచ్చుకత్తులపహారాలు వెల్లివిరియ 57

కుతుకముతో మహోత్సవముకోసముగూర్చిననిండుఁగొల్వులో
అతులులు దేశముఖ్యు లగునార్యుల సన్నిధి జార్జిభూపతి
ప్రతినిధి మౌంటుబాటెను స్వరాజ్యము జవ్హరులాలుచేతి క
ర్పిత మొనరించుదృశ్యము చరిత్రని వేద్యముహృద్యమెంతయున్

ఈ[illegible]శాళిక [illegible] నెప్పు డప్పుడె
దేశమందుఁ బ్రశాంతికిఁ దెరువు గలదు
కేవలో[illegible]పాతంబుఁ [illegible]హింస
తప్పు [illegible] [illegible]లు తెలిపి రపుడు. 48

భా[illegible]యులు [illegible] పంచిపెట్టు
వార [illegible] [illegible] అంట
ఇట్టిది [illegible] [illegible] నెదఁ దలంపఁ
జేయు నని [illegible] [illegible]తాళిఁ జేసి రపుడు. 49

బంగారం బగుభారతంబును ద్విధా భాగించుటల్ దారుణో
త్తుంగోపద్రవకారణంబు లని యెంతో నొక్కి వాక్రుచ్చినన్
బొంగుల్ విడక లీగు దానికె కడున్ బోరాడ గాంధీజి తా
నంగీకారముఁ జూపె లీగునెడ సౌహార్దంబె పాటించుచున్.

ఇంటిపో రింటఁ పెరుగు మేల రచ్చ
యందుఁ బరు లేది గోరిన నాతఁ డొసఁగె
హాలహాలమును మ్రింగిన హరుఁడు గాంధి
అన్యు లెవ్వరు సైఁతు రయ్యాగడముల ? 51

ఒకటి రెండయ్యె నీప్రశాళిక కతాన
అను విచారము గలదు మహాత్మునకును
నేల నొక వేల, రెండింట నింగిఁ జూపి
చెప్పకయె చెప్పు దీనిఁ దచ్చిత్రపటము. 52

ఆసచివత్రయి పదకం
జే సమయమునందు బైటి కేతెంచెనో ని

ప్ప్రాసము లపహరణంబులు
మోసము హింసలును మూలమూలల రేఁగెన్. 53

బుద్ధులను మార్చి తనదివ్యబోధ గాంధి
అల్లరులఁ జాలవఱ కడ్డె యణఁచె నంత
భారతశ్రీవినూత్నావతార వేళ
వచ్చె నాగస్టుపదియేను లచ్చికరుణ 54

అది కలిశాలివాహన శకాబ్దముల్ దుహిణర్తువస్విలా
స్పద మగుసర్వజిత్తు తొలిశ్రావణమం దసితత్రయోదశిన్
త్రిదశులయొజ్జప్రాఁట నడురేయిముహూర్తము చెప్పఁజెప్పకే
మొదటఁదమిస్రమున్ బిదపమోదముగూరుచుపండువెన్నెలన్

ఎల్లర్ శిల్పకళావిశేషముల హాయిన్ వేయినేత్రాల న
త్యుల్లాసంబునఁ జూడ నాఁటినిశ విద్యుద్దీపదివ్యప్రభా
వల్లుల్ పట్టపగల్ పొనర్ప నెదుటన్ వైకుంఠముం జూపుచున్
ఢిల్లీ, వాసకసజ్జికంబలెనె దృష్టించున్ ఘటీయంత్రమున్.

టంగుటంగని యపుడు గంటలు పదింటి
మీఁద నొకరెండు చెవిఁ బడ మిన్ను మన్ను
మారుమ్రోగింపఁగా మంగళారవములు
విచ్చుకత్తులపహారాలు వెల్లివిరియ 57

కుతుకముతో మహోత్సవముకోసముగూర్చిననిండుఁగొల్వులో
అతులులు దేశముఖ్యు లగునార్యుల సన్నిధి జార్జిభూపతి
ప్రతినిధి మౌంటుబాటెను స్వరాజ్యము జవ్హారులాలుచేతి క
ర్పిత మొనరించుదృశ్యము చరిత్రని వేద్యముహృద్యమెంతయున్

తనరఁ జవ్హారులాల్ ధీ
ఖని భారతసచివమౌళి కడు నమ్రుండై 62

అల్లమహాత్మునిఁ దలంచుచు
ముల్లోకము లొక్కచోట మూఁగినసభలో
ఢిల్లీరాణికి నతు లిడి
యెల్లరు వినుచుండఁ బలికె నివ్విధి భక్తిన్. 63

త్యాగ మొనర్చి సర్వమును దల్లి! నినుంగన మోము వాఁచి ధీ
సాగరు లైననాయకులు సాగిలి కోర్కి ఫలింపకే మహా
భాగుల మమ్మ! నిన్నుఁ గనుభాగ్యముమాకులభించె నేఁటికిన్
స్వాగత మమ్మ! నీవు గుణశాలిని! భారతభాగ్య దేవతా !

జయజయ ! భారతమాతా !
జయజయ ! స్వాతంత్ర్యనవ్యశక్తిసమేతా !
జయజయ ! స్వరాజ్యలక్ష్మి !
జయజయ ! చక్రత్రివర్ణ చారుపతాకా ! 65

అని స్వరాజ్యమహాలక్ష్మి కభ్యుదయము
గాఁగ స్వాగత మిచ్చి ప్రశంస సలిపి
అట్టిసంతోషవేళ మహాత్ముఁ డచట
లేమ చిత్తంబుఁ గలఁచ నీలీలఁ బలికె. 66

ఒకఁడుం బదుగురు నూర్గురు
నొకవేవురు లక్షమందియుం గోటియు నై
సకల జనానీకంబై
యకళంకుఁడు గాంధి భారతాంబను గొలిచెన్. 67

తనరగ జవహార్లాల్ ధీ
ఖని భారతసచివమౌళి కడు నమ్రుండై 62

అల్లమహాత్ముఁ దలంచుచు
ముల్లోకము లొక్కచోట మూఁగినసభలో
ఢిల్లీరాణికి నతు లిడి
యెల్లరు వినుచుండఁ బలికె నివ్విధి భక్తిన్. 63

త్యాగ మొనర్చి సర్వమును దల్లి! నినుంగన మోమువాఁచి ధీ
సాగరు లైననాయకులు సాగిలి కోర్కె ఫలింపకే మహా
భాగుల మమ్మ! నిన్నుఁ గనుభాగ్యముమాకులభించె నేఁటికిన్
స్వాగత మమ్మ! నీకు గుణశాలిని! భారతభాగ్యదేవతా!

జయజయ! భారతమాతా!
జయజయ! స్వాతంత్ర్యనవ్యశక్తిసమేతా!
జయజయ! స్వరాజ్యలక్ష్మి!
జయజయ! చక్రత్రివర్ణ చారుపతాకా! 65

అని స్వరాజ్యమహాలక్ష్మి కభ్యుదయము
గాఁగ స్వాగత మిచ్చి ప్రశంస సలిపి
అట్టిసంతోషవేళ మహాత్ముఁ డచట
లేమ చిత్తంబుఁ గలఁచ నీలీలఁ బలికె. 66

ఒకఁడుం బదుగురు నూర్గురు
నొకవేవురు లక్షమందియుం గోటియు నై
సకల జనానీకంబై
యకళంకుఁడు గాంధి భారతాంబఁ గొలిచెన్. 67

రామరాజ్యంబు సల్పి యీరాజ్య మెల్లఁ
గాచుతన్ రాముఁ డందఱఁ గరుణతోడ. 73

అనుడు మహాత్మునకున్ జై
యనువారు స్వతంత్రభారతావనికిన్ జై
యనువారు హస్తినకు జై
యనువారై వేడ్కఁ బసల కరిగిరి జనముల్. 74

ఎల్లచోటుల నాగస్టు పదేను మాతృ
దేవి స్వాతంత్ర్య దేవిఁ బ్రార్థించి భక్తి
రక్తులం బూజసల్పు స్వరాజ్యలక్ష్మి
కనులముం దెల్లవారికిఁ గానిపించె. 75

నాఁడు క్షీరాంబునిధిమథనంబు సలుప
లక్ష్మి యవతారకోలాహలంబు జరిగె
నిస్పృహోయాబ్ధి మథియింప నేఁడు రాజ్య
లక్ష్మి యవతారకోలాహలంబు మీఱె. 76

జెండా లేనినగళ్ళు తోరణశుభ శ్రీ లేనివాకిళ్ళు బల్
తిండుల్ లేనికబోదికుంట్లు చలిపందిల్ లేని ముంగిళ్ళు మా
ర్తాండస్ఫూర్తితటిత్ప్రదీపరుచిపూరాల్ లేనిమేలిండ్లు ఫూ
దండల్ లేనిమహాత్ముగుళ్ళు సికతా తైలంబులాప్రొద్దునన్.

ఊరూరఁ దిరునాళ్ళయుత్సవంబులలోఁ ద
లంబ్రాలనాఁటి కోలాహలంబు
ఇంటింటఁ గడు పెండ్లియింటిలో వలెఁ బిండి
వంటతోఁ గుత్తుకబంటి విందు

రామరాజ్యంబు సల్పి యీరాజ్య మెల్లఁ
గాచుతఁ రాముఁ డందఱఁ గరుణతోడ. 73

అనుడు మహాత్మునకుఁ జై
యనువారు స్వతంత్రభారతావనికిఁ జై
యనువారు హస్తినకు జై
యనువారై వేడ్క బసల కరిగిరి జనముల్. 74

ఎల్లచోటుల నాగస్టు పదేను మాతృ
దేవి స్వాతంత్ర్యదేవిఁ బ్రార్థించి భక్తి
రక్తులం బూజసల్ప స్వరాజ్యలక్ష్మి
కనులముం దెల్లవారికిఁ గానిపించె. 75

నాఁడు క్షీరాంబునిధిమథనంబు సలుప
లక్ష్మి యవతారకోలాహలంబు జరిగె
నిస్సహాయాబ్ధి మథియింప నేఁడు రాజ్య
లక్ష్మి యవతారకోలాహలంబు మీఱె. 76

జెండా లేనినగళ్ళు తోరణశుభ శ్రీ లేనివాకిళ్ళు బల్
తిండుల్ లేనికబోదిఖంట్లు చలిపందిల్ లేని ముంగిళ్ళు మా
ర్తాండస్ఫూర్తితటిత్ప్రదీపరుచిపూరాల్ లేనిమేలిండ్లు పూ
దండల్ లేనిమహాత్మగుళ్ళు సికతా తైలంబులాప్రోద్దునన్.

ఊరూరఁ దిరునాళ్ళయుత్సవంబులలోఁ ద
లంబ్రాలనాఁటి కోలాహలంబు
ఇంటింటఁ గడు పెండ్లియింటిలో వలెఁ బిండి
వంటతోఁ గుత్తుకబంటి విందు

లలితగతిఁ జేయఁ బడె రాజ్యలక్ష్మిపూజ
విస్తరము గాక యది కొంత విన్నవింతు. 82

క్షితిని శోధించి యుండియాచిత్రపటము
వ్రాసి నవధాన్యముల నారుఁ బోసి భరత
మాతృపట ముంచి స్వాతంత్ర్య కేతు వలర
రాజ్యలక్ష్మి నటన్ సుస్థిరం బొనర్చె. 83

నూతనకళాభివృద్ధికి
నూతనకులపతి స్వదేశినూతనపటుఁడై
నూతనసుమములఁ బూన్చి
నూతనకల్పమునఁ గొలిచె నూతనలక్ష్మిన్. 84

భాసిల భక్తిభావములు భారతమాతృపవిత్రనామ వి
న్యాసముతోఁ బ్రసూనముల నాత్మకరంబులఁ గొంచునందుప
న్యాసకు లంబ కర్చన పొనర్చుట కన్నులపండు వయ్యె న
భ్యాసముఁ జూపుచుండిరో! కళార్థుల కన్నలు గోచరించుచున్

జలజాలయకున్ రంభా
ఫలములతో నారికేళఫలనైవేద్యం
బు లొసఁగి కర్పూరముతోఁ
బొలుపుగ నారతియు మంత్రపుష్ప మగుపయిన్. 86

గుఱుతుగ స్వతంత్రతకుఁ గుడి
కరమున భారతపతాక గలపటములు చె
చ్చెరఁ దాల్చి మధురమధుర
స్వరు లెల్లరుఁ బాడి రిట్లు జయగీతములన్. 87

లలితగతిఁ జేయఁ బడె రాజ్యలక్ష్మిపూజ
విస్తరము గాక యది కొంత విన్నవింతు. 82

క్షితిని శోధించి యుండియూచిత్రపటము
వ్రాసి నవధాన్యముల నారుఁ బోసి భరత
మాతృపట ముంచి స్వాతంత్ర్యకేతు వలర
రాజ్యలక్ష్మి నటన్ సుస్థిరం బొనర్చె. 83

నూతనకళాభివృద్ధికి
నూతనకులపతి స్వదేశినూతనపటుఁడై
నూతనసుమములఁ బూన్చి
నూతనకల్పమునఁ గొలిచె నూతనలక్ష్మిన్. 84

భాసిల భక్తిభావములు భారతమాతృపవిత్రనామ వి
న్యాసముతోఁ బ్రసూనముల నాత్మకరంబులఁ గొంచునందుప
న్యాసకు లంబ కర్చన పొనర్చుట కన్నులపండు వయ్యె న
భ్యాసముఁ జూపుచుండిరో! కళార్థుల కన్నులు గోచరించుచున్

జలజాలయకున్ రంభా
ఫలములతో నారికేళఫలనైవేద్యం
బు లొసఁగి కర్పూరముతోఁ
బొలుపుగ నారతియు మంత్రపుష్ప మగుపయిన్. 86

గుఱుతుగ స్వతంత్రతకుఁ గుడి
కరమున భారతపతాక గలపటములు చే
చ్చెరఁ దాల్చి మధురమధుర
స్వరు లెల్లరుఁ బాడి రిట్లు జయగీతములన్. 87

న సత్యాగ్రహా ద స్త్యుపాయేషు రాజా
నచాస్త్రం హ్యహింసాసమానం ప్రధానమ్
మహర్షి ర్మహాత్మా ఽనయో ర్దివ్యశక్త్యోః
ప్రయోక్తుః ఫలం దాస్యముక్తిః స్వరాజ్యమ్ 93

వయం మోచితా దాస్యరూపాత్ పిశాచాత్
జయం మాతృదేవీదయాం చార్జయిత్వా
నయామోఽథ కాలం ప్రియాన్ సందిశంతో
దయాసత్యశౌచాభయాదీన్ ప్రశాంత్యా 94

భవేత్ సంగతా మంగళై ర్మాతృభూమిః
భవే చ్ఛ్యామలా సస్యరాశ్యా సమంతాత్
భవే ద్భాగ్యహారోఽ న్వహం వర్ధమానో
భవేయుః సమస్తా జనాః పూర్ణకామాః 95

ఇయం పాఠశాలా కళాభిర్విశాలా
సదా శారదాయా భవేన్నాట్యశాలా
శుభం పాలకేభ్యః శుభం బాలకేభ్యః
శుభం బోధకేభ్యః శుభం ధార్మికేభ్యః 96

మఱునాఁ డూరేగింపులు
భరతాంబాపూజనములు భారతవీరా
దరగాథలు జరుపుటకున్
సరిగా నిర్వదియునాల్గుఁ జాలవు గంటల్. 97

న సత్యాగ్రహా దస్త్యుపాయేషు రాజా
నచాస్త్రం హ్యహింసాసమానం ప్రధానమ్
మహర్షి ర్మహాత్మా ఽనయో ర్దివ్యశక్త్యోః
ప్రయోక్తుః ఫలం దాస్యముక్తిః స్వరాజ్యమ్ 93

వయం మోచితా దాస్యరూపాత్ పిశాచాత్
జయం మాతృదేవీదయాం చార్జయిత్వా
నయామోఽథ కాలం ప్రియాన్ సందిశంతో
దయాసత్యశౌచాభయాదీన్ ప్రశాంత్యా 94

భవేత్ సంగతా మంగళై ర్మాతృభూమిః
భవే చ్ఛ్యామలా సస్యరాశ్యా సమంతాత్
భవే ద్వాగ్విహారోఽ న్వహం వర్ధమానో
భవేయుః సమస్తా జనాః పూర్ణకామాః 95

ఇయం పాఠశాలా కళాభిర్విశాలా
సదా శారదాయా భవేన్నాట్యశాలా
శుభం పాలకేభ్యః శుభం బాలకేభ్యః
శుభం బోధకేభ్యః శుభం ధార్మికేభ్యః 96

మఱునాఁ డూరేగింపులు
భరతాంబాపూజనములు భారతవీరా
దరగాథలు జరుపుటకున్
సరిగా నిర్వదియునాల్గుఁ జాలవు గంటల్. 97

గద్యము

ఇది శ్రీకాశ్యపగోత్ర జగన్నాథాచార్య పుత్ర శ్రీరామకల్యా
ణాంధ్రకాదంబరీ కావ్యాలోకాది బహుగ్రంథ రచనా
ధౌరేయ పూర్ణప్రజ్ఞ నామధేయ ప్రణీతంబగు
ఆత్మసమర్పణంబునఁ ద్వితీయ బిందువు

శ్రీ

గద్యము

ఇది శ్రీకాశ్యపగోత్ర జగన్నాథాచార్య పుత్ర శ్రీరామకల్యా
ణాంధ్రకాదంబరీ కావ్యాలోకాది బహుగ్రంథ రచనా
ధౌరేయ పూర్ణప్రజ్ఞ నామధేయ ప్రణీతంబగు
ఆత్మసమర్పణంబునఁ ద్వితీయ బిందువు

శ్రీ

భరతజనావనము ప్రజా
పరిషత్తే నెఱప గాంధి పైఁబడుతత్త
ద్వారములఁ దీర్చుచు శిరసు
వరుఁ గొల్చుచు ఢిల్లి కారనంబున నుండెన్ 4

భూవిభాగోత్థితాగ్నివిస్ఫురితకీల
చల్లఁబడియు మహాత్మప్రశాంతబోధ
వారి మతకలహంబుల పేర సారె
సారెకు మహాత్ముమనసు వేసారఁ జేసె 5

ఒక్కమారె దానికై తుద కుపవసింప
వణఁకి భారత మెల్లఁ దద్వాంఛ లేమఁ
దీర్చి మాన్పించె. హింసావిధేయుల కది
గిట్ట దాగాంధిపైఁ గన్ను గుట్టి దాన 6

రాముండున్ దలపోసె. జ్ఞాని యగుటన్ రాఁజెల్లు మోక్షానకీ
ధీమంతుండు స్వరాజ్యపుంబ్రతినయున్ దీర్చెంగృతార్థుండిటన్
క్షేమం బీతనికిన్ ఘటించుఁ బ్రజలన్ సేవింప జీవింపనే
కామం బున్నది కాని కష్టములడాకల్ సైచు నెన్నాళ్ళకున్.

ఈతఁడు జితేంద్రియుం డయ్యు భూతకరుణ
భారతీయులదాస్యంబుఁ బాఱఁదోల
నను స్వరాజ్యేందిరగనె ధ్యానం బొనర్చి
సిద్ధుఁ డాయెను మోక్ష మిచ్చెదనుగాక. 8

అని తలఁచి రాముఁ డాతని
మనసున్ మాఱుప నదేమొ! మనగాంధికి జే

భరతజనావనము ప్రజా
పరిషత్తే నెఱప గాంధి పైఁబడుతత్త
ద్భరములఁ దీర్చుచు శిరసు
వసుఁ గొల్చుచు ఢిల్లి కారనంబున నుండెన్ 4

భూవిభాగోత్థితాగ్ని విస్ఫురితకీల
చల్లఁబడియు మహాత్మప్రశాంతబోధ
వారి మతకలహంబుల పేర సారె
సారెకు మహాత్ముమనసు వేసారఁ జేసె 5

ఒక్కమారు దానికై తుదకుపవసింప
వణఁకి భారత మెల్లఁ దదాగ్రహంబు లేమఁ
దీర్చె మాన్పఁ జె. హింసావిధేయుల కది
గిట్ట దాగాంధిపైఁ గన్ను గుట్టె దాన 6

రాముండున్ దలఁపోసె. జ్ఞాని యగుటన్ రాఁజెల్లు మోక్షానకీ
ధీమంతుండు స్వరాజ్యపుంబ్రతినయున్ దీర్చెంగృతార్థుండిటన్
క్షేమం బీతనికిన్ ఘటింతుఁ బ్రజలన్ సేవింప జీవింపనే
కామం బున్నది కాని కష్టములడాకల్ సైచు నెన్నాళ్ళకన్. 7

ఈతఁడు జితేంద్రియుం డయ్యె భూతకరుణ
భారతీయులదాస్యంబుఁ బాఱఁదోల
నను స్వరాజ్యందిరగనె ధ్యానం బొనర్చి
సిద్ధుఁ డాయెను మోక్ష మిచ్చెదనుగాక. 8

అని తలఁచి రాముఁ డాతని
మనసున్ మాఱుప నదేమొ! మనగాంధికి జే

పిలచితిని మిత్తిఁ బలుసార్లు పలుక దామె
చావుకై పంక్తను సహింపసేన కొంత
మిగిలె నీదయయున్నచో దిగులు లేదు
రామ! యనుకొంచు మదిగాంధి భూమి కొరగె. 15

ఇది యే మిది యే మనుచున్
బడబడి ఘాతుకతుపాకి బారులవలనన్
సదయుండు గాంధి హత్యకుఁ
గుదురైనాఁ డనుచుఁ దెలిసికొని కెల్లజనుల్ 16

రామనిర్యాణ మప్పు డేరహిఁ జెలంగె
గాంధినిర్యాణ మప్పు డక్కారణి జరిగె
వదలె ననుఁ బుణ్యాత్ముఁ డని వసుధ యేడ్చెఁ
గుతుకపడె జ్ఞానిరాక వైకుంఠపురము. 17

ధైర్యహేమాద్రి నవభారతప్రధాని
అమరసదృశునకా ఘోరహత్య! అందుఁ
బెగ్గడగ నుండఁగా నేను, సిగ్గుసిగ్గ
టంచు వలవలయేడ్చి యేడ్పించె జనము 18

బంటు దళవాయి ప్రెగ్గడ ప్రభువు చక్రి
వర్తి దేవుండు భారతావనికిఁ బోయె
త్యాగి నిష్కామయోగి యథార్థవాది
శాంతిదూత ప్రపంచాన కంతరించె. 19

అనుచున్ బిర్లాభవనం
బున వెడలు విషాదశబ్దములు నిమిషముల్

పిలచితిని మిత్తిఁ బలుసార్లు పలుక దాయె
చావుకై పంక్తను సహింపనేన కొంత
మిగిలె నీవయుయున్నచో దిగులు లేదు
రామ! యనుకొంచు మదిగాంధి భూమి కొరగె. 15

ఇది యే మిది యే మనుచుఁ
బడబడి ఘాతుకతుపాకి బారులవలనఁ
సదయుండు గాంధి హత్యకుఁ
గురుడైనాఁ డనుచుఁ దెలిసికొని రెల్లజనుల్ 16

రామనిర్యాణ మప్పు డేరహిఁ జెల్లెంగె
గాంధినిర్యాణ మప్పు డక్కరణి జరిగె
వదలె ననుఁ బుణ్యాత్ముఁ డని వసుధ యేడ్వఁ
గుతుకపడె జ్ఞానిరాక వైకుంఠపురము. 17

స్థైర్యహేమాద్రి నవభారతప్రధాని
అమరసదృశునకా ఘోరహత్య! అందుఁ
బెగ్గడగ నుండఁగా నేను, సిగ్గుసిగ్గ
టంచు వలవలయేడ్చి యేడ్పించె జనము 18

బంటు దళవాయి ప్రెగ్గడ ప్రభువు చక్రి
వర్తి దేవుండు భారతావనికిఁ బోయె
త్యాగి నిష్కామయోగి యథార్థవాది
శాంతిదూత ప్రపంచాన కంతరించె. 19

అనుచుఁ బిల్లాభవనం
బున వెడలు విషాదశబ్దములు నిమిషములో

శాంతుని శాంతిమాత యని సర్వజనంబులు మెప్పు గన్న ధీ
మంతుని జక్రవర్తికరమానితు నార్య నహింసనైకసి
ద్ధాంతుని దాంతునిన్ భరతదాస్యహరున్ బరిమార్చె తక్కటా!
ఇంతటి ఘాతుకత్యమున కెట్లొడిగట్టితి వోయి సోదరా! 24

వాయనిరక్తపిపాస నల్లాడు హిం
సాపిశాచమునకా స్వాగతంబు
భారతదేశ సౌభాగ్యవిధాతయా
పరిహారమునకా? వీడుకోలు
అంతర్విభేదతంత్రాపత్యభావిప
పిష్టదాస్యమునకా వేడికోలు
ఘోరహత్యాకాండకున్ గుడిమై భద్ర
తాసమన్వితికా? సమాకు
అయ్యయో! తొలిపూజ నీ కబ్బెనో?
శాంతిరాజ్యమ్ము నెలకొల్ప సంబరపడు
నాయకున్ రూపుమాపి వినాయకుండ!
భారతశ్రీకి విఘ్న మేర్పఱచినావు. 25

ఎంత ఘనకొంటివోయి కాలయించితి విట్టి మహాత్ము నక్కటా!
భువనమునన్ గిరీటమును బూనని భారతచక్రవర్తి కి
యవనుతి సేత భారతమహాప్రజకే యవమాన మం చెఱుం
గవా? కలకాల మీయఘము మాల్పుఁ గదా! పుటపాక వేసినన్
భారతరత్నమైన సత్యమొల్లరకు సద్భక్తిన్ బ్రబోధించుగాం
ధి కుఱ్ఱ గాల్పుఁగఁ జేతు లెట్లువడెన్ దేశాలు దేశాల వే

శాంతుని శాంతిమాత యని సర్వజనంబులు మెచ్చ గన్నధీ
మంతుని జక్రవర్తికరమానిత నార్య సహింసనైకసి
ద్ధాంతుని దాంతునిన్ భరతదాస్యహరున్ బరిమార్చి తక్కటా!
ఇంతటి ఘాతుకత్యమున కెట్లొడిగట్టితి వోయి సోదరా! 24

వాయునిరక్తపిపాస నల్లాడు హిం
సాపిశాచమునకా స్వాగతంబు
భారత దేశ సౌభాగ్యవిధాతయా
విరహారమునకా? విడుకోలు
అంతర్విభేదతంత్రాసక్తభావవి
పిష్టదాస్యమునకా వేడికోలు
ఘోరహత్యాకాండనున్ గూర్చి భద్ర
తాసమితికా? సమీక్ష
అయ్యయో! తొలిపూజ నీ కబ్బెనో?
శాంతిరాజ్యమ్ము నెలకొల్ప సంబరపడు
నాయకున్ రూపుమాపి వినాయకుండ!
భారతశ్రీకి విఘ్న మేర్పఱచినావు. 25

ఎంత ఘనుకొంటివోయి కాలయించితి విట్లు మహాత్మునక్కటా!
భువనమునన్ గిరీటమును బూనని భారతచక్రవర్తికీ
యనుమతి నేత భారతమహాప్రజకే యవమానమం చెఱుం
గవా? కలకాల మీయఘము కాల్చుం గదా! పుటపాకవేదనన్
భగవత్సాధన నల్పి యెల్లరకు సద్భక్తిన్ బ్రబోధించు గాం
ధిగురున్ గాల్చఁగఁ జేతు లెట్లువడెన్ దేశాలు దేశాల వే

పడిపోయెఁ గద కటా! కుడిచేయి భారత
ప్రముఖుఁడౌ మా నెహ్రూపండితునకు
జారిపోయెను గదా భారతాంబాకంఠ
నవరత్నమాలలో నాయకమణి
అస్తమించెను గదా యిలముకో జగము దుః
ఖాంధకారము లోకబాంధవుండు
నిర్గమించెను గదా నిష్కామయోగి మ
హాత్ముఁడు దేశభక్తాగ్రసఖుఁడు
తరలెనుగదా యహింసావతారమూర్తి
అకట! పరలోకమునకు నీయవనినుండి
లేదు లేదిందె మనగాంధి లీన మాయె
మదులు మార్పంగ నెల్లర హృదయమందు. 31

హింస భయంపడెన్ దను సహింపఁ డహింసకుఁ డంచు జత్రపి
భ్రంశితఁ జెంది రక్షకుఁ దుపాకిగ మారి యకార్యమున్ మహా
వంశ! క్షమింపు మంచు నభివందనముం బొనరించి పారె ని
స్త్రింశముఁబోలె శ్రీహరి నుతింపఁగ వచ్చుమహాత్మువక్షమున్

ఘాతుకులనేనిఁ గరుణతోఁ గాంచుగాంధి
క్రూరనళికాస్త్రనిర్గతగుళిక నపుడు
రామ! జయరామ! రఘురామ! రామ! యనుచు
రామమూర్తిగనే యంతరమునఁ దాల్చె 33

కాలుచుం దాను చందనకాష్ఠములన
గుండెలో దాగినతుపాకిగుండుఁ గా[illegible]

పడిపోయెఁ గద కటా! కుడిచేయి భారత
ప్రముఖుండౌ మా నెహ్రూపండితునకు
జారిపోయెను గదా భారతాంబాకంఠ
నవరత్నమాలలో నాయకమణి
అస్తమించెను గదా యుగములో జగము దుః
ఖాంధకారము లోకబాంధవుండు
నిర్గమించెను గదా నిష్కామయోగి మ
హాత్ముఁడు దేశభక్తాగ్రసఖుఁడు
తరలెనుగదా యహింసావతారమూర్తి
అకట! పరలోకమునకు నీయవనినుండి
లేదు లేదింక మనగాంధి లేని మాయె
మదులు మార్పంగ నెల్లర హృదయమందు. 31

హింస భయంపడెన్ దను సహింపఁ డహింసకుఁ డంచు జత్రిపి
భ్రంశితఁ జెంది రక్షకుఁ డుపాకిగ మారి యకార్యమున్ మహా
వంశ! క్షమింపు మంచు నభివందనముం బొనరించి పారె ని
స్త్రింశముఁబోలె శ్రీహరి నుతింపఁగ వచ్చుమహాత్మువక్షమున్

ఘాతుకులనేనిఁ గరుణతోఁ గాంచుగాంధి
క్రూరనళికాస్త్రనిర్గతగుళిక నపుడు
రామ! జయరామ! రఘురామ! రామ! యనుచు
రామమూర్తిగనే యంతరమునఁ దాల్చె 33

కాలుచుం దాను చందనకాష్ఠములను
గుండెలో దాగినతుపాకిగుండుఁ గా

దేశమునకు స్వరాజ్య మేతెంచినప్పు
డెంతయానంద మందె మాయంతరంబు
అంతకుఁ బదింతలుగ నిపు డార్తిఁ జెందె
నీవులేనిస్వరాజ్యంబు నిష్ఫలంబు 40

నీవే స్వరాజ్య మవు మఱి
నీవే స్వాతంత్ర్యమవు మనీషివరేణ్యా !
నీవే భరతావనికిన్
జీవంబ వచేతనం బిసీ జగ మింకన్ 41

మాకున్ మేలొనఁగూర్చినాఁడవు మహాత్మా! బుద్ధరూపంబునన్
సాకల్యంబుగ జన్మమందుఁ బశుహింసన్మాన్పి, మా ర్క్మల్ నమో
వాకంబుల్ వెగటంచు లేని యెడమా పాల్ పుచ్చుకొండంచు మీ
కై క్రో లందిన మేఁక లీచనవు పోఁగా నెంత వాపోవునో ! 42

ఓకరుణాస్వరూప భవదుగ్రవతిన్ విని శిష్యులున్ సుధీ
లోకము గూడు పెద్దసభలోనికి మాదుకళాలయంబునం
దేకడనుండి వచ్చెనొకో యెవ్వరుఁ దోలినఁ బోదు నెవ్వగన్
మేఁక యొకండు త్వాత్పట సమీపమునందు నెప్రాకులాడుచున్

ఎవరిని వెతపెట్టదు నీ
నపవిరహం బెడియు లేనినాహృదయంబున్
జవజవఁ జేసె నహింసా
పవనార్పితపుణ్యపూతచారుశరీరా ! 44

గౌరవం బది నీయందుఁ గలదు కాని
నేను నీయుద్యమంబులో లేను దొల్లి

దేశమునకు స్వరాజ్య మేతెంచినప్పు
డెంతయానంద మందె మాయంతరంబు
అంతకుఁ బదింతలుగ నిపు డార్తిఁ జెందె
నీవులేనిస్వరాజ్యంబు నిష్ఫలంబు 40

నీవే స్వరాజ్య మవు మఱి
నీవే స్వాతంత్ర్యమవు మనీషివరేణ్యా !
నీవే భరతావనికిన్
జీవంబ వచేతనం బిసీ జగ మింకన్ 41

మాకున్ మేలొనఁగూర్చినాఁడవు మహాత్మా! బుద్ధరూపంబునన్
సాకల్యంబుగ జన్మమందుఁ బశుహింసన్మాన్పి, మా ర్గేల్ నమో
వాకంబుల్ వెగటంచు లేని యెడ మాపాల్ పుచ్చుకొండంచుమీ
కైక్కో లందిన మేఁక లీచనవు పోఁగా నెంత వాపోవునో ! 4?

ఓకరుణాస్వరూప భవదుగ్రవ్రతిన్ విని శిష్యులున్ సుధీ
లోకము గూడు పెద్దసభలోనికి మాదుకళాలయంబునం
దేకడనుండి వచ్చెనొకొ యెవ్వరుఁ దోలినఁ బోదు నెవ్వగన్
మేఁక యొకండు త్వత్పుట సమీపమునందు నెప్రాకులాడుచున్

ఎవరిని వెతపెట్టదు నీ
నపవిరహం బెడియు లేనినాహృదయంబున్
జవజవఁ జేసె నహింసా
పవనార్పితపుణ్యపూతచారుశరీరా ! 41

గౌరవం బది నీయందుఁ గలదు కాని
నేను నీయుద్యమంబులో లేను దొల్లి

సుకవియు దేశభక్తుఁడును శూరుఁడు మువ్వురు నాదు మేనుఁ వ్ర
చ్చుకొనియె పుణ్యలోకములఁ జొత్తురు, వారన భీతి నా కహిం
సకుఁడవె? నన్ను నస్తమితు సల్పుచు మూఁడురకాల! నావ్యథన్
గను మిటు లుండు నంచు రవి గాఱియ వెట్టెనొ నిన్ను గుండులన్

చెలమజలంబువోలె మరిఁ జెచ్చెర భావము లూరుచుండెడున్
గలమును సాగు బల్ వడిగఁ గబ్బము నీపయి వ్రాయ, తేజమేల్
తల గలవేల్పుటయ్య దయ తామరతంపర యో! భవత్కృపా
బలమొ! యెఱుంగనయ్యెదఁ బ్రబంధము విస్తరభీతి నాపుదున్

తావకార్ధాంగి కస్తూరిదేవి సాధ్వి
చెఱపు నీవో అహింస కిచ్చితిరి మేను
తెగువతోఁ దీసిపోని యాల్మగలు మీరు
వందనంబులు మీ కభివందనములు. 53

అకుటిలచారువృత్త మనహంకృతిపాత్రము మాతృదేశపూ
జక సహకారి నాయకము సత్యదయానయ శాంతిదాంతిబో
ధకము స్వరాజ్యలాభసముదాత్త మహింసము గాంధిముఖ్యనా
యకము విషాదనాటక మహో! ముగిసెన్ భరతోక్తి శూన్యమై

కడుకొని ప్రాణమిత్రు లటు గన్పడుచున్ బ్రతిబంధకంబు లె
వ్వడు నొసల్పుచున్ బోరుగుపోరులు దెచ్చుచుండఁగం బుతే
ర్పడఁ గడముట్టఁ జేసితిరె! భారతదేశమణి ప్రదీపమున్
పడమటిగాడ్పులార! యిది పాయని పాపము నవ్వఁ బోకుఁడీ.

కులకఁగాఁ బోకుఁడీ మహాబలుల మంచుఁ
గాఁగలరు మీరు బలి మహానాగములకు

సుకవియు దేశభక్తుఁడును శూరుఁడు ముప్పూరు నాదు మేనుఁ బ్ర
చ్చుకొనియె పుణ్యలోకములఁ జొత్తురు, వారన భీతి నా కహిం
సకుఁడవె? నన్ను నస్తమితు సల్పుచు మూఁడురకాల, నావ్యథన్
గను మిటు లుండు నంచు రవి గాఁటియ వెట్టెనొ నిన్ను గుండులన్

చెలమ జలంబువోలె మరిఁ జెచ్చెర భావము లూరుచుండెడున్
గలమును సాగు బల్వడిగఁ గబ్బము నీపయి వ్రాయ, తేజమేల్
తల గల వేల్పుటయ్య దయ తామరతంపరయో! భవత్కృపా
బలమొ! యెఱుంగనయ్యెదఁ బ్రబంధము విస్తర భీతి నాపుడున్

తావకార్ధాంగి కస్తూరి దేవి సాధ్వి
చెఱపు నీవో అహింస కిచ్చితిరి మేను
తెగువతోఁ దీసిపోని యాల్మగలు మీరు
వందనంబులు మీ కభివందనములు. 53

అకుటిలచారువృత్త మనహంకృతిపాత్రము మాతృదేశపూ
జక సహకారి నాయకము సత్యదయానయ శాంతిదాంతిబో
ధకము స్వరాజ్యలాభసముదాత్త మహింసము గాంధిముఖ్యనా
యకము విషాదనాటక మహా! ముగిసెన్ భరతోక్తి శూన్యమై

కడుకొని ప్రాణమిత్రు లటు గన్పడుచున్ బ్రతిబంధకంబు లె
ప్పుడు నొసల్పుచున్ బోరుగుపోరులు దెచ్చుచు దుండగంబు తే
ర్పడఁ గడముట్టఁ జేసితిరె! భారత దేశమణి ప్రదీపమున్
పడమటిగాడ్పులార! యిది పాయని పాపము నవ్వఁ బోకుఁడీ.

పలకఁగాఁ బోకుఁడీ మహాబలుల మించఁ
గాఁగలరు మీరు బలి మహానాగములకు

లోకారాధనముం బొనర్పఁగ దయాళూ! నీవు శ్రీరామున
క్లేకష్టంబుల నైన సైఁచెదవు మాత్రిచ్ఛానుసారంబుగా
నాకానన్ సనతీసహోదరముగా నల్లాడె రాముండు నీ
వా? కారన్ సనతీసహోదరముగా నల్లాడితోఁ బ్రీతిగన్

చేసెమహోపకార మినసింహుఁడు తా నపకారకారి కా
కాసురముఖ్యకోటి కటె ఆదరణీయచరిత్ర! నీవునుం -
జేసితిపో! మహోపకృతిఁ జెట్టలు చేసినవారికిన్ దయా
భాసుర! రాముఁ డెల్లరకుఁ బ్రాణము నీవటెయుర్వికంతకున్

జగమున్ రామమయంబుఁ జేసె నతఁ డాశ్చర్యంబుగా నీవునీ
జగమున్ గాంధిమయంబొనర్చితివి, రాజ్యంబుం బ్రజావాంఛితం
బుగఁ బాలించె నతండు నీవు నటులేపో! రామరాజ్యంబుఁ గూ
ర్పఁగ లోనెంచితివిర్వురున్ సుగుణులౌరా! యేకపత్నీవ్రతుల్

దేవతోత్తముఁ డయ్యె సీతావిభుండు
గుహాకపివిభీషణాదులఁ గూడి మెలఁగె;
చక్రివరీడితుఁడ వయ్యె సౌమ్య! నీవు
హీనులాదిగ నెల్లరతోను మనవె? 64

మోక్షంబు నెవ్వ రెవ్వర
పేక్షింతురో రం డటంచుఁ బిలిచె నతఁడు నీ
వో! క్షమ మెంచి దాస్యవి
మోక్షమునకుఁ బిలిచితివి సమ్మోహముగఁ బ్రజన్ 65

రాము భజియింప వచ్చుచు
రామునిపై మనసు నిలిపి 'రామా! రామా!

లోకారాధనముం బొనర్పఁగ దయాళూ! నీవు శ్రీరామున
శ్లేకష్టంబుల నైన సైఁచెదవు మాత్రిచ్ఛానుసారంబుగా
నాకానన్ సనతీసహోదరముగా నల్లాడె రాముండు నీ
వా? కారన్ సనతీసహోదరముగా నల్లాడితోఁ బ్రీతిగన్

చేసెమహోపకార మినసింహుఁడు తా నపకారకారి కా
కాసురముఖ్యకోటి కటె ఆదరణీయచరిత్ర! నీవునుం -
జేసితివో! మహోపకృతిఁ జెట్టలు చేసినవారికిన్ దయా
భాసుర! రాముఁ డెల్లరకుఁ బ్రాణము నీవటెయుర్వికంతకున్

జగమున్ రామమయంబుఁ జేసె నతఁ డాశ్చర్యంబుగా నీవునీ
జగమున్ గాంధిమయంబొనర్చితివి, రాజ్యంబుం బ్రజావాంఛితం
బుగఁ బాలించె నతండు నీవు నటులేవో! రామరాజ్యంబుఁ గూ
ర్పఁగ లోనెంచితివిద్ధరన్ సుగుణులౌరా! యేకపత్నీవ్రతుల్

దేవతోత్తముఁ డయ్యు సీతావిభుండు
గుహకపివిభీషణాదులఁ గూడి మెలఁగె;
చక్రవర్తిడితుఁడ వయ్యు సౌమ్య! నీవు
హీనులాదిగ నెల్లరతోను మనవె? 64

మోక్షంబు నెవ్వ రెవ్వర
పేక్షింతురో రం డటంచుఁ బిలిచె నతఁడు నీ
వో! క్షేమ మెంచి దాస్యవి
మోక్షమునకుఁ బిలిచితివి సమ్మోహముగఁ బ్రజన్ 65

రాము భజియింప వచ్చుచు
రామునిపై మనసు నిలిపి 'రామా! రామా!

గూరిచి స్వర్గఖండ మిదిగో ననఁ జేసి సమస్తభోగముల్
చేరఁగఁ జేసి యుండె నివసింపఁగఁ జేయుము వేంకటేశ్వరా!

మంగళ మగు నీకృతికిన్
మంగళ మీకృతిని గొన్నమహనీయునకున్
మంగళము విన్నవారికి
మంగళములె కలుగు భరతమాతకు నెపుడున్ 72

తిరుపతి వేంకటపతిపై
వరసేవానందలహరి వ్రాసినప్రోడా!
విరచించి గాంధిచరితం
బరి పెట్టితిఁ గొనుము వేంకటప్పయపెగ్గడా! 73

గద్యము

ఇది శ్రీకాశ్యపగోత్ర జగన్నాథాచార్య పుత్ర శ్రీరామకల్యా
ణాంధ్రకాదంబరీ కావ్యాలోకాది బహుగ్రంథ రచనా
ధౌరేయ పూర్ణప్రజ్ఞ నామధేయ ప్రణీతంబగు
ఆత్మసమర్పణంబునఁ తృతీయ బిందువు
సర్వంబు సమాప్తంబు

శ్రీ

గూరిచి స్వర్గఖండ మిదిగో ననఁ జేసి సమస్తభోగముల్
చేరఁగఁ జేసి యుండె నివసింపఁగఁ జేయుము వేంకటేశ్వరా!

మంగళ మగు నీకృతికిన్
మంగళ మీకృతిని గొన్నమహనీయునకున్
మంగళము విన్నవారికి
మంగళములె కలుగు భరతమాతకు నెపుడున్ 72

తిరుపతి వేంకటపతిపై
వరసేవానందలహరి వ్రాసినప్రోడా !
విరచించి గాంధిచరితం
బరి పెట్టితిఁ గొనుము వేంకటప్పయపెగ్గడా ! 73

గద్యము

ఇది శ్రీకాశ్యపగోత్ర జగన్నాథాచార్య పుత్ర శ్రీరామకల్యా
ణాంధ్రకాదంబరీ కావ్యాలోకాది బహుగ్రంథ రచనా
ధౌరేయ పూర్ణప్రజ్ఞ నామధేయ ప్రణీతంబగు
ఆత్మసమర్పణంబునఁ తృతీయ బిందువు
సర్వంబు సమాప్తంబు

శ్రీ

తేది.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము
సుల్తాన్ బజార్ – హైదరాబాదు.

ఈ దిగువ పేర్కొనబడిన తేదీనాడు కాని అంతకు పూర్వము కాని ఈ పుస్తకము వాపసు చేయవలెను. (తిరిగి ఈయవలెను).

తేది.